

NOTA AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: het Gemeenschappelijke Handels- en Investeringsbeleid van de Europese Unie en de Vlaamse belangen, beleidsdoelstellingen en beleidsinstrumenten

1. PROBLEEMSTELLING

Vlaamse richtsnoeren voor het handelsbeleid zijn verouderd. Het Vlaamse standpunt inzake de Europese handelsstrategie dateert van 2007 (cf. VR/2007/2007/DOC.0783). De basis en richtsnoeren voor het Vlaamse handelsbeleid liggen dus vervat in een document dat straks 10 jaar oud is en dateert van voor de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon. Om die reden is het nuttig én wenselijk het Vlaamse beleid inzake handel en investeringen te moderniseren.

Er is veel veranderd in de afgelopen negen jaar. De wereldeconomie, en dus ook Vlaanderen, werd geconfronteerd met een bankencrisis, een begrotingscrisis in verschillende Europese lidstaten, een traag economisch herstel, een Brits referendum over het verlaten van de Europese Unie en een vertraging van de wereldgroei. Los van deze negatieve elementen, werden ook belangrijke internationale akkoorden gesloten in VN-verband zoals de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen en een klimaatakkoord. Bovenvermelde beslissingen nopen tot een aangepast beleid en hebben dus ook in de toekomst hun effecten, ook wat handel en investeringen betreft.

Nieuw handels- en investeringsbeleid: handel voor iedereen. De Europese Commissie heeft op 14 oktober 2015 haar nieuwe handels- en investeringsbeleid goedgekeurd vervat in het document "Handel voor iedereen: Naar een meer verantwoord handels- en investeringsbeleid". Daarmee heeft de Europese Commissie de richting aangegeven waarin zij de volgende jaren het Gemeenschappelijke Handels- en Investeringsbeleid van de Europese Unie (hierna GHIB) wenst te doen evolueren. Daarnaast moet ook rekening gehouden worden met het resultaat van het Britse referendum over het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie van 23 juni 2016. In de derde en vierde bijlage bij deze nota wordt meer achtergrond gegeven bij de handelspositie van Vlaanderen en de evoluties die in het Gemeenschappelijke Handels- en Investeringsbeleid hebben plaatsgevonden. Het Departement internationaal Vlaanderen heeft ook het maatschappelijk middenveld bevroegd over het Gemeenschappelijk handels- en investeringsbeleid. De resultaten werden met het maatschappelijk middenveld besproken en verwerkt in deze nota.

Vlaamse belangen. Deze nota over het GHB identificeert de Vlaamse belangen, beleidsdoelstellingen en beleidsinstrumenten. Zij wil dienen als een referentiedocument dat de Vlaamse krijtlijnen, accenten en prioriteiten vastlegt wanneer de Europese Commissie voor de (voorlopig) 28 Europese lidstaten handels- en investeringsverdragen onderhandelt. De nota geeft ook de Vlaamse visie weer op de toekomst van de investeringsakkoorden waarover de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie onderhandelt. Ook is het voor Vlaanderen van belang dat het principe van subsidiariteit gerespecteerd blijft waarbij de Europese Commissie haar activiteiten toelegt op het onderhandelen over handels- en/of investeringsakkoorden en het wegwerken van handelsbelemmeringen. Verder kan de Europese Commissie een ondersteunende rol opnemen voor de lidstaten voor wat betreft handelspromotie. Een structureel wederkerend overleg tussen handelspromotie-organisaties en de Europese Commissie is aangewezen.

Beleidscoherentie. Een coherent Vlaams handels- en investeringsbeleid betekent dat doelstellingen – en resultaten daarvan – worden ondersteund door beslissingen in andere beleidsdomeinen zodat het beleid de Vlaamse belangen op alle beleidsterreinen ondersteunt. Deze Vlaamse belangen omvatten ook het streven naar beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling. Deze strategie sluit nauw aan bij lopende initiatieven in de Visienota 2050, de Vlaams standpunten inzake de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, de nota van de Vlaamse projectgroep inzake private sector voor ontwikkeling¹ en in het bijzonder de meerjarige internationaliseringsstrategie van de Vlaamse economie, zoals vastgesteld tijdens de *Flanders International Economic Summit*.²

Transparantie en voorspelbaarheid. Dit document zal worden gedeeld worden met de Europese Commissaris voor Handel, de federale Minister van Buitenlandse Zaken en de bevoegde Gemeenschaps- en Gewestministers. Op die manier wil de Vlaamse Regering transparantie en voorspelbaarheid in haar handelsbeleid bewerkstelligen en de Vlaamse krijtlijnen, accenten en prioriteiten in het GHB van de Europese Unie vastleggen.

¹ Deze nota past ook in het traject dat Flanders Investment & Trade en het Departement Internationaal Vlaanderen hebben opgezet via een projectgroep rond 'private sector en ontwikkeling'. Hierrond werd een belanghebbendenoverleg opgezet. Het resultaat van deze oefening biedt een aantal bouwstenen voor het uitwerken van een Vlaams beleid. Daarin komen drie grote noden aan bod: informeren en sensibiliseren, partnerschappen faciliteren, en beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling nastreven.

² De meerjarige internationaliseringsstrategie voor de Vlaamse economie werd door Flanders Investment & Trade, in overleg met 150 belanghebbenden en bedrijven, uitgewerkt. Samen identificeerden zij vijf domeinen waarin Vlaanderen haar internationale positie nog moet versterken: *Food, Life Sciences & Health, Solution driven Engineering & Technology, Smart Logistics en Sustainable Resources, Materials & Chemicals*. Vlaanderen staat al sterk in deze domeinen en ontwikkelt reeds toekomstige sterktes op de noden van de wereldmarkt waardoor het potentieel voor internationale vermarkting groot is.

2. DE VLAAMSE BELANGEN

a. Offensieve belangen

i. Landbouwgoederen

De Vlaamse landbouw heeft nood aan nieuwe markten en concurrentie die dezelfde standaarden volgt. Wegens het Russisch embargo werd het belang van toegang tot internationale exportmarkten duidelijk. Onder meer daarom is het aanboren van nieuwe markten en het beperken van (fytosanitaire en niet-tarifaire belemmeringen tot een minimum voor Vlaanderen belangrijk. Tegelijk hecht Vlaanderen sterk aan hoge standaarden betreffende voedselveiligheid, milieubescherming, consumentenbescherming en dierenwelzijn in de landbouwsector.

Internationale afspraken over exportconcurrentie moeten uitgevoerd worden. Afspraken, gemaakt tijdens de Tiende Ministeriële Conferentie van de Wereldhandelsorganisatie met betrekking tot exportconcurrentie van handel in landbouwgoederen, moeten worden uitgevoerd. Eerlijke en wederkerige handel in landbouwgoederen is essentieel.

De Doha Ontwikkelingsagenda blijft de beste plaats om handel in landbouwgoederen te regelen. Vlaanderen blijft een voorstander van het multilateraal handelssysteem. De multilaterale handelsonderhandelingen moeten worden verdergezet waarbij, naast de thema's die reeds in de Doha Ontwikkelingsagenda waren opgenomen, de mogelijkheid moet bestaan om ook nieuwe thema's op de agenda te zetten.

ii. Industriële goederen

Omdat de Doha Ontwikkelingsagenda moeilijk loopt moet toegang voor industriële goederen via andere kanalen geregeld worden. Het industriële exportprofiel van Vlaanderen krijgt gestalte door de chemische industrie, de machinebouw, transportassemblage en de farmaceutische sector. Markttoegang van deze goederen wordt bereikt door tariefverlagingen en het wegwerken van niet-tarifaire handelsbelemmeringen. De NAMA (Non-Agricultural Market Access) onderhandelingen in de Wereldhandelsorganisatie verlopen moeilijk omwille van een gebrek aan consensus in de onderhandelingen voor markttoegang voor landbouwgoederen. De ontwikkelings- en de minst-ontwikkelde landen krijgen een speciale en gedifferentieerde behandeling door niet noodzakelijkerwijs te hoeven voldoen aan de wederkerige verplichting van verbintenissen.

iii. Diensten

Diensten groeien aan belang en daarom moeten de regels over handel in diensten versterkt worden. Vlaanderen heeft, als kleine en open economie, veel meer dan grote landen, een groot belang bij de verhandelbaarheid van diensten. Het aandeel van de dienstensector in Vlaanderen (en in de wereldeconomie) stijgt. Tegelijk speelt de internationale dienstenhandel ook een belangrijke rol in de input van geëxporteerde goederen. Een betere toegang tot diensten en een ruimer aanbod van diensten draagt bij tot de productiviteit van industriële activiteiten en de goederenexport. De financiële diensten, bouw- en baggerdiensten, maritieme diensten, professionele diensten, ingenieursdiensten, distributie, transport en logistieke diensten, milieudiensten zoals afvalbeheer, klimaatmitigatie en/of -adaptatie en bodemonderzoek en -sanering alsook telecomdiensten zijn voor Vlaanderen een offensief belang in de bilaterale, plurilaterale en multilaterale vrijhandelsoverhandelingen. Ook het digitale aspect is hierbij van belang. De digitale handel vormt een van de steunpijlers waarop de Vlaamse economie zich in de volgende decennia verder zal op ontwikkelen. In de handel in diensten is Vlaanderen en Europa vaak ook heel open. Hier zal Vlaanderen vragen naar meer wederkerigheid.

iv. Overheidsopdrachten

Liberalisering van overheidsopdrachten is een kwestie van reciprociteit. Om het concurrentievermogen aan te wakkeren, ondersteunt Vlaanderen de opening van de internationale markt van overheidsopdrachten. De Europese markt van overheidsopdrachten is een van de meest toegankelijke voor internationale bidders. Europese bedrijven die hun producten en diensten wensen aan te bieden in derde landen botsen op protectionistische maatregelen omdat de opening van overheidsopdrachten niet altijd wederkerig is. Het plurilaterale *Government Procurement Agreement* (afgekort GPA) is in werking en de EU onderhandelt ook voor hoofdstukken over overheidsopdrachten in bilaterale vrijhandelsakkoorden. Uitbreiding van het lidmaatschap tot de GPA wordt aangemoedigd, maar daarna dient ook ambitieuzer geliberaliseerd te worden via bilaterale handelsakkoorden.

v. Milieugoederen en -diensten

Duurzame handel gaat ook over handel in milieu(vriendelijke)-goederen. Tarifaire en niet-tarifaire belemmeringen inzake de handel in milieugoederen en -diensten zijn eveneens Vlaamse aandachtspunten. In de onderhandelingen over het Akkoord betreffende de handel in Groene Goederen (EGA) is Vlaanderen ambitieus en wordt een opname van groene diensten onderschreven. Zoals vermeld, zorgt een betere toegang van diensten voor een positief effect op de goederenexport. Hierbij dient wel gewaakt te worden over de effectieve milieuvriendelijkheid, zowel in uitwerking als productieproces. Daarnaast moet gekeken worden naar handel van grondstoffen en (afval)goederen in functie van de circulaire economie, die kan bijdragen tot een duurzamere wereldeconomie.

vi. Investerings

Vlaamse bedrijven hebben nood aan veilig investeringsklimaat. Vlaamse bedrijven exporteren niet alleen goederen, ze investeren ook in derde landen. Om in het buitenland Vlaamse bedrijven een voorspelbaar en efficiënt investeringsklimaat te bieden, is een helder juridisch kader noodzakelijk. Met investeringsakkoorden kunnen investeringen bevorderd worden, onder meer door nauwere samenwerking tussen partijen. Er worden echter ook meer investeringskansen gecreëerd dankzij betere investeringsbescherming doordat Vlaamse investeringen eerlijker en billijker behandeld worden. De rol van de BLEU-BIT's mag in deze zin niet verwaarloosd worden. Zij vormen immers een logische aanvulling op het GHIB van de EU. De oprichting van een Internationaal Investeringshof (*Investment Court System*), zoals de Europese Unie heeft voorgesteld in het akkoord met Canada en TTIP, geniet de voorkeur als systeem om, op termijn, alle investeringsgeschillen tussen investeerders en staten te beslechten. Vlaanderen geeft er eveneens de voorkeur aan om, zoals met China, investeringsakkoorden te overwegen los van de vrijhandelsakkoorden. De laatste kunnen dan via de gewone wetgevingsprocedure worden aangenomen waarbij de investeringsakkoorden, die een gemengd karakter hebben, apart dienen aangenomen te worden door alle lidstaten van de EU, het Europees Parlement en de Raad van Ministers.

vii. Gegevensstromen

De Vlaamse economische omwenteling noopt tot goed geregelde gegevensstromen. Grensoverschrijdende niet-persoonlijke gegevensstromen maken intrinsiek deel uit van de dagelijkse handelingen van bedrijven. Het is daarom belangrijk dat deze gegevensstroom zo vlot mogelijk verloopt, niet het minst voor economische activiteiten in sectoren zoals de bio- en nanotechnologie en voor initiatieven zoals het internet der dingen, slimme steden en voor de reconversie in het licht van de vierde industriële revolutie. Ook inzake elektronische handel zijn gegevensstromen belangrijk voor sectoren waar Vlaanderen in uitblinkt. Dit offensieve belang staat de bescherming en de vertrouwelijke behandeling van de persoonlijke gegevens niet in de weg.

b. Defensieve belangen

i. Gevoelige diensten en sectoren

Vlaanderen waakt over de gevoelige dienstensectoren. In de gevoelige dienstensectoren zal Vlaanderen geen bijkomende verbintenissen aangaan dan deze waarmee tijdens de Uruguayronde van de WTO werd ingestemd (1994). De gevoelige dienstensectoren voor Vlaanderen zijn de (openbare) audiovisuele, culturele, onderwijs-, gezondheids- en welzijns-diensten. Daarnaast is Vlaanderen ook voorzichtig inzake toekomstige diensten omdat we nog niet weten welke regelgeving deze diensten zullen nodig hebben om volledig tot ontwikkeling te komen. Afhankelijk van de onderhandelingspartner(s) vraagt Vlaanderen ook specifieke aandacht voor gevoelige landbouwproducten mede omwille van de crisissituaties waarmee verschillende sub-sectoren geconfronteerd worden. De juiste matigende, af- of uitvlakkende maatregelen, alsook de bescherming van geografische aanduidingen mogen daarbij niet uit het oog verloren worden.

ii. Culturele en audiovisuele diensten

De dubbele natuur van cultuurgoederen en –diensten moet beschermd worden. Vlaanderen vertrekt vanuit het standpunt dat culturele en audiovisuele diensten een dubbele natuur hebben: enerzijds cultureel, waarbij ze de culturele verscheidenheid weerspiegelen van landen en regio's, en anderzijds economisch, waarbij ze welvaart en werkgelegenheid creëren. Over de culturele en audiovisuele diensten dient niet onderhandeld te worden in een vrijhandelsakkoord. Om te vermijden dat het uitsluiten van culturele en audiovisuele diensten uit het onderhandelingsmandaat als pasmunt wordt gebruikt tijdens de onderhandelingen, zullen deze diensten op gepaste wijze worden beschermd door bijvoorbeeld gebruik te maken van negatieve lijsten waarbij de sector naar een annex II geplaatst wordt of via een andere keuze of methode.

De culturele uitzondering is een Europese verplichting. Zoals hierboven wordt aangegeven, beschouwt Vlaanderen cultuur niet als louter commerciële goederen en diensten. Cultuur weerspiegelt ook het unieke karakter van een land en een regio. Vlaanderen onderschrijft het concept culturele uitzondering zodat regionale, nationale of Europese cultuuruitingen kunnen worden beschermd, maar ook gepromoot kunnen worden. Het is overigens een Europese verplichting om dit te doen.³

iii. Onderwijs

Onderwijsdiensten leveren houdt ook het vervullen van een openbare verantwoordelijkheid in. Onderwijs is opgenomen bij de lijst van diensten waarvoor geen bijkomende verbintenissen mogen genomen worden in het kader van een handelsakkoord. De uitsluiting is nodig omdat zowel publieke als private onderwijsverstrekkers een "*public responsibility*" vervullen en dus een dienst leveren aan de gemeenschap als geheel. Dergelijke missie kan niet geregeld worden in een handelsakkoord. Er zijn immers meer geëigende internationale instrumenten (bv. erkenningsconventies) om internationale onderwijsuitwisseling te regelen.

³ ART 167 VWEU: beschermen en promoten van culturele diversiteit; ART 207 4.a) VWEU: EU lidstaten bezitten een veto wanneer vrijhandelsakkoorden afbreuk dreigen te doen aan de verscheidenheid aan cultuur en taal in de Unie; UNESCO 2005 Conventie voor de bescherming en de promotie van de diversiteit van cultuuruitingen. Deze Conventie laat landen toe en zet landen ertoe aan om een beleid te voeren dat culturele goederen en diensten beschermt en promoot.

3. DE VLAAMSE DOELSTELLINGEN

Op basis van het voorgaande alsook op basis van hoofdstuk vier in de bijlage kunnen de Vlaamse beleidsdoelstellingen voor het Europese Handelsbeleid als volgt worden samengevat:

- (1) het **verbeteren van de markttoegang**, via de verlaging en verwijdering van tarieven, is een horizontaal belang en dit zowel voor landbouw- als voor niet-landbouwgoederen, waarbij geen afbreuk mag worden gedaan aan de defensieve landbouwbelangen voor wat betreft gevoelige landbouwproducten;
- (2) het **verwijderen van handelsbarrières** achter de grenzen (i.e. de NTB's, TBT's, SPS, ...) met het doel de handel te vergemakkelijken en te vereenvoudigen in het algemeen, maar met een specifieke aandacht voor de KMO's;
- (3) de verdere **liberalisering van de handel in diensten** is een offensief belang voor de Vlaamse economie, in het bijzonder voor wat de handel betreft in financiële diensten, bouw- en baggerdiensten, maritieme diensten, professionele diensten, ingenieursdiensten, distributie, transport en logistieke diensten, milieudiensten zoals afvalbeheer, klimaatmitigatie en/of -adaptatie en bodemonderzoek en -sanering alsook telecomdiensten;
- (4) het verwijderen van handelsbarrières die Vlaamse **investeringen in extra-communautaire markten** belemmeren waarbij investeringsbeschermingsprocedures van de nieuwe generatie moeten worden overeengekomen die maximaal KMO-vriendelijk zijn;
- (5) de erkenning van het belang van **flexibele arbeidsmobiliteit** voor gekwalificeerd personeel alsook de bijhorende invulling van het Vlaamse belang bij het bepalen van de modaliteiten waaronder aan hoog gekwalificeerde, natuurlijke personen uit derde landen tijdelijk toegang wordt verleend tot de Europese interne markt, voor het verlenen van diensten (**modus 4**) zodat de opvolging van de Vlaamse arbeidsmarkt gegarandeerd blijft;
- (6) het voorzien van de gepaste **bescherming van de zogenoemde gevoelige sectoren**, zoals de audiovisuele diensten, de culturele diensten, de onderwijsdiensten en de gezondheids- en welzijnsdiensten, alsook toekomstige diensten;
- (7) de verankering van de Conventie over **de bescherming en bevordering van de diversiteit** van cultuuruitingen (UNESCO) in het internationale handelsrecht;
- (8) de mogelijkheid om handel te gebruiken als een instrument ten dienste van mens, milieu en van **duurzame ontwikkeling** in het algemeen en voor ontwikkelingslanden in het bijzonder;
- (9) het vergroten van de zichtbaarheid en het erkennen van **het geostrategische belang** van vrijhandels- en investeringsakkoorden waarover de EU onderhandelt;
- (10) de **verbetering van de transparantie** door een actief belanghebbendenmanagement in de voorbereiding en tijdens de onderhandelingen van vrijhandels- en investeringsakkoorden alsook nadien in de terugkoppeling van de resultaten van dergelijke onderhandelingen.

4. DE VLAAMSE BELEIDSINSTRUMENTEN

Vlaanderen speelt op proactieve wijze haar rol in het tot stand brengen van het Europees handelsbeleid. Daarvoor heeft de Vlaamse overheid instrumenten gecreëerd die toelaten op een snelle en eenvoudige wijze standpunten te bepalen die politiek gedragen worden en waardoor de Vlaamse overheid meer slagkracht krijgt.

a. **De Werkgroep EU-handelsbeleid (WEUH)**

Opvolging van het GHIB noopt tot snelle toetsing aan de Vlaamse beleidsdoelstellingen. De opvolging van het GHIB op multilateraal, plurilateraal, bilateraal en regionaal niveau is dynamisch, evolueert snel en heeft een rechtstreekse impact op zo goed als alle Vlaamse belangen en bevoegdheden. Daarom is een nauwgezette opvolging essentieel. Enkel op deze wijze kunnen voorstellen van de Europese Commissie grondig getoetst worden aan de Vlaamse beleidsdoelstellingen en kan er ingegrepen worden waar dat nodig is.

Opvolging via speciale intra-Vlaamse werkgroep. De werkgroep EU-Handel staat in voor de permanente opvolging van het Gemeenschappelijk Handels- en Investeringsbeleid van de Europese Unie. De werkgroep werd in 2007 opgericht met als opdracht:

- het overleg binnen de Vlaamse overheid te structureren;
- aan de besluitvorming van de Belgische federatie deel te nemen;
- namens de Vlaamse overheid standpunten in te nemen;
- de ontwikkelingen in de onderhandelingen nauwgezet op te volgen en hierover te rapporteren aan de Vlaamse Regering.⁴

WEUH brengt administratie en politiek samen. De werkgroep is samengesteld uit vertegenwoordigers van alle leden van de Vlaamse Regering en hun overheidsdiensten en wordt voorgezeten door het kabinet van de minister bevoegd voor het buitenlands beleid en door het Departement internationaal Vlaanderen dat, in die hoedanigheid, het Secretariaat van de werkgroep verzorgt en is belast met:

- de dagelijkse werking van de werkgroep;
- de dagelijkse opvolging van de ontwikkelingen in de onderhandelingen en de rapportage hierover aan de Vlaamse Regering via het bevoegde kabinet;
- het analyseren van de voorstellen van de Europese Commissie;
- het structureren van de communicatie over het GHIB binnen de Vlaamse overheid;
- de voorbereiding van de Vlaamse standpuntbepaling;
- de deelname namens de Vlaamse overheid aan de coördinaties van de Belgische federatie.⁵

Werking gebeurt schriftelijk en door regelmatige bijeenkomsten. De werkgroep werkt in eerste instantie schriftelijk, maar komt regelmatig samen om specifieke agendapunten te behandelen. De kalender voor de vergaderingen van de werkgroep en de rapportering aan de Vlaamse Regering worden bepaald door de werkprogramma's van de Raad van de EU. Voor adviesverlening werkt het Departement internationaal Vlaanderen een actiever belanghebbendenmanagement uit.

⁴ Ten gevolge de nota aan de Vlaamse Regering van 3 december 2004, betreffende: "De Wereldhandelsorganisatie, verslag over het Genève-akkoord van 31 juli 2004, en oprichting van een WTO-werkgroep binnen de Vlaamse overheid" alsook in navolging van de nota VR/2007/2007/DOC.0783 werd beslist dat een Vlaamse WTO-werkgroep diende opgericht te worden voor de permanente opvolging van het Europees Gemeenschappelijk Handelsbeleid. Ondertussen heeft de Europese Unie nog meer bevoegdheid gekregen via het Verdrag van Lissabon en zijn de werkzaamheden van de (ondertussen genoemde) Werkgroep EU Handel verder geïntensiveerd.

⁵ Ook in het licht van het regeerakkoord klopt deze taakverdeling aangezien het regeerakkoord het Departement internationaal Vlaanderen de status toekent van volwaardig ministerie van buitenlandse zaken. Met betrekking tot de EU gelast het regeerakkoord het Departement internationaal Vlaanderen de coördinatie en coherentie te bewaken van de Vlaamse standpuntbepaling in de EU.

WEUH volgt het gemeenschappelijke handels- en investeringsbeleid op. Gezien de recente ontwikkelingen in het Europees Handelsbeleid en het feit dat de Werkgroep EU-Handel *de facto* is afgestemd op de besprekingen binnen Europese overlegfora, zoals het handelsbeleidscomité van de Raad (cf. Art. 207 VWEU), lijkt het opportuun de benaming in overeenstemming te brengen met de veel ruimere agenda van het Gemeenschappelijk Handels- en Investeringsbeleid en deze werkgroep daarom te dopen tot de “Werkgroep Europees Handels- en Investeringsbeschermingsbeleid”, afgekort WEHIB.

b. De Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering binnen de Permanente Vertegenwoordiging van België bij de Europese Unie

De Algemene Afgevaardigde van de Vlaamse Regering bij de Europese Unie helpt mee Vlaamse (handels)belangen aan te kaarten bij de Europese instellingen en draagt bij tot de vlotte doorstroming van informatie. Het Departement internationaal Vlaanderen levert de Algemene Afgevaardigde van de Vlaamse Regering (AAVR) bij de Europese Unie, die geaccrediteerd is bij de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de Permanente Vertegenwoordiging van België bij de Europese Unie. Via de contacten van de AAVR kunnen specifieke Vlaamse handelsbelangen worden aangekaart bij de Europese Unie en worden de voorstellen van de Europese Commissie ontvangen. Daarnaast waakt de AAVR over de goede coördinatie, communicatie en doorstroming van informatie tussen Vlaanderen binnen de Belgische federatie.

c. Het Meldpunt handelsbelemmeringen

Het Meldpunt Handelsbelemmeringen laat bedrijven toe concrete handelsproblemen aan te kaarten op buitenlandse markten. In 2006 werd het Meldpunt Handelsbelemmeringen opgericht in de schoot van het Vlaams Agentschap voor Internationaal Ondernemen, *Flanders Investment & Trade* (FIT). Dit was het startpunt voor stroomlijning en structurering van het wegwerken van handelsbelemmeringen die Vlaamse ondernemingen op extra-communautaire markten ondervinden. Wanneer er geen vrijhandelsonderhandelingen lopen, worden klachten individueel behandeld en neemt, na verwerking bij FIT, het Departement internationaal Vlaanderen de taak op zich om via zijn kanalen een politieke oplossing te vinden. Wanneer echter vrijhandelsonderhandelingen lopen, laat het Meldpunt toe een goed zicht te hebben op de markttoegangsproblemen van Vlaamse bedrijven. Het Departement gebruikt die onderhandelingen als instrument om een oplossing te zoeken voor specifieke handelsbelemmeringen.

Het Meldpunt helpt handelsbelemmeringen aan te kaarten en de opvolging ervan te vergemakkelijken. Het doel van de oprichting van een dergelijk Meldpunt Handelsbelemmeringen was meervoudig. De belangrijkste doelen van het Meldpunt zijn informatie te verzamelen en:

- hierover te rapporteren via de Werkgroep EU-Handel;
- overleg met het middenveld mogelijk te maken;
- de organisatie van een ronde tafel met het Vlaamse middenveld toe te laten;
- individuele dienstverlening bij handelsbelemmeringen te organiseren;
- markttoegangsdossiers in te dienen en opvolgen van bij de Europese Commissie door het Meldpunt (die als “makelaar en bemiddelaar” optreedt);
- bestaande initiatieven aangaande markttoegang te bundelen en te integreren in een breder raamwerk met de middenveldorganisaties voor markttoegangsdossiers;
- te monitoren en te synthetiseren via de databank handelsbelangen;
- markttoegangsdossiers te stofferen van bij het Meldpunt door de Vlaamse Economische Vertegenwoordigers (VLEV's), en deelname van deze VLEV's aan de MATs in extracommunautaire landen.

5. VOORSTEL VAN BESLISSING

De Vlaamse Regering:

1. neemt deze beslissing
 - 1.1. in het ruimer kader van het beleid inzake de Europese Unie en erkent in dit licht het strategisch belang van het Gemeenschappelijk handels- en investeringsbeleid;
 - 1.2. als een aanvulling op de ondersteuning van de Vlaamse bedrijven in hun internationalisering, zoals vastgesteld tijdens de *Flanders International Economic Summit*;
2. erkent de nieuwe ontwikkelingen in het Gemeenschappelijk Handels- en Investeringsbeleid van de Europese Unie, zoals beschreven in de vierde bijlage van deze nota, en
 - 2.1. beschouwt het Gemeenschappelijk Handels- en Investeringsbeleid van de Europese Unie als een belangrijke hefboom voor economische groei en duurzame ontwikkeling;
 - 2.2. hecht groot belang aan succesvolle vrijhandelsonderhandelingen binnen het multilaterale kader van de Wereldhandelsorganisatie, waarbij ontwikkelingsdoelstellingen een centrale rol spelen en nieuwe onderwerpen dienen onderhandeld te worden;
 - 2.3. benadrukt het strategische belang van vrijhandels- en/of investeringsakkoorden waarbij prioriteit gegeven wordt aan akkoorden met landen die handel drijven op basis van gedeelde waarden, standaarden en normen, maar zonder andere onderhandelingen te verwaarlozen;
 - 2.4. wenst nauwere samenwerking tot stand te brengen ter bevordering van maatschappelijk verantwoord ondernemen;
3. neemt kennis van deze nota en haar bijlages en bepaalt in het licht van het Gemeenschappelijk Handels- en Investeringsbeleid de Vlaamse belangen, doelstellingen en beleidsinstrumenten, zoals beschreven in de punten 2, 3 en 4 van deze nota;
4. steunt inspanningen om markttoegang voor landbouwgoederen te verbeteren en landbouwsubsidies af te bouwen, met respect voor de geleverde inspanningen van de landbouwsector binnen de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid;
5. stelt zich verbeterde markttoegang voor industriële goederen, energie, grondstoffen en andere hulpbronnen tot doel, met specifieke aandacht voor de noden van KMO's;
6. hecht belang aan het succesvol afsluiten van onderhandelingen betreffende diensten waarbij:
 - 6.1. specifieke aandacht gaat naar de liberalisering van financiële diensten, bouw- en baggerdiensten, maritieme diensten, professionele diensten, ingenieursdiensten, distributie, transport en logistieke diensten, milieudiensten zoals afvalbeheer, klimaatmitigatie en/of -adaptatie en bodemonderzoek en -sanering alsook telecomdiensten, toerisme en recreatie waarbij voldoende controlemogelijkheden behouden worden inzake het tijdelijke verkeer van werknemers in het kader van dienstencontracten;
 - 6.2. audiovisuele diensten, culturele diensten, onderwijsdiensten, en gezondheids- en welzijnsdiensten als gevoelige dienstensectoren worden beschouwd en hierdoor gepaste bescherming verdienen zonder dat deze *a priori* uit bilaterale vrijhandelsonderhandelingen uitgesloten worden;

7. oordeelt dat het wegwerken van zogenoemde “digitale” belemmeringen en het sluiten van overeenkomsten ter bevordering van de grensoverschrijdende gegevensstromen belangrijk is evenwel zonder de bescherming van de persoonsgegevens en de privacy van burgers te raken;
8. stelt met betrekking tot het Gemeenschappelijk Handels- en Investeringsbeleid van de EU volgende prioriteiten voorop:
 - 8.1. het verwijderen van handelsbarrières, zoals sanitaire en fytosanitaire regels, technische en andere niet-tarifaire handelsbarrières;
 - 8.2. de vereenvoudiging van het handelsverkeer door nauwere samenwerking van douaneautoriteiten en de vereenvoudiging en verduidelijking van oorsprongsregels;
 - 8.3. het verwijderen van investeringsbarrières alsook de bescherming van investeringen ‘*an sich*’ op basis van vernieuwde investeringsbeschermingsmechanismen die tevens het gebruiksgemak voor KMO’s bevorderen en waarbij handelsakkoorden behandeld worden als een exclusieve bevoegdheid van de EU, terwijl investeringsbescherming een gemengde bevoegdheid is. Investeringsbeschermingsverdragen dienen bijgevolg goedgekeurd te worden door de EU en de lidstaten en de toepassing ervan kan beperkt worden tot die lid- en deelstaten die het investeringsbeschermingsverdrag goedkeuren;
 - 8.4. het opentrekken van de markt voor overheidsopdrachten in derde landen, met specifieke aandacht voor KMO’s;
 - 8.5. de bescherming van intellectuele eigendomsrechten;
 - 8.6. respect voor het subsidiariteitsprincipe voor wat betreft handelspromotie;
9. is van mening dat, rekening houdend met het stijgend belang van Vlaamse verankering in de mondiale waardenketens, de modernisering van handelsverdedigingsmechanismen noodzakelijk is en de toepassingsmethoden voor het opleggen vrijwaringsmaatregelen dienen aangescherpt te worden;
10. beslist dat de Werkgroep EU-handelsbeleid, bij aannahme van deze nota, wordt gedoopt tot Werkgroep EU Handels- en Investeringsbeschermingsbeleid (WEHIB) om het bredere toepassingsveld te reflecteren en gelast het Departement internationaal Vlaanderen met de voorbereiding en bespreking van beleidsvoorstellen en het vertolken van het standpunt van de Vlaamse Regering in externe overlegfora;
11. belast de Vlaamse minister, bevoegd voor het buitenlands beleid, de beslissingspunten 1 tot 10 mee te delen aan de Europese Commissaris voor Handel, de federale minister van Buitenlandse Zaken en de bevoegde Gewest- en Gemeenschapsministers.

Minister-president van de Vlaamse Regering
Vlaams minister van Buitenlands Beleid en
Onroerend Erfgoed

Geert BOURGEOIS

BIJLAGES

1. INHOUDSOPGAVE

1. PROBLEEMSTELLING	1
2. DE VLAAMSE BELANGEN	3
a. Offensieve belangen	3
i. Landbouwgoederen	3
ii. Industriële goederen.....	3
iii. Diensten	3
iv. Overheidsopdrachten	4
v. Milieugoederen en –diensten.....	4
vi. Investerings.....	4
vii. Gegevensstromen.....	4
b. Defensieve belangen.....	5
i. Gevoelige diensten en sectoren	5
ii. Culturele en audiovisuele diensten.....	5
iii. Onderwijs.....	5
3. DE VLAAMSE DOELSTELLINGEN	6
4. DE VLAAMSE BELEIDSINSTRUMENTEN	7
a. De Werkgroep EU-handelsbeleid (WEUH).....	7
b. De Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering binnen de Permanente Vertegenwoordiging van België bij de Europese Unie.....	8
c. Het Meldpunt handelsbelemmeringen.....	8
5. VOORSTEL VAN BESLISSING	9
BIJLAGES	11
1. INHOUDSOPGAVE	11
2. LIJST MET AFKORTINGEN	13
3. ACHTERGROND	15
4. NIEUWE ONTWIKKELINGEN IN HET GHIB VAN DE EU SINDS 2007 EN VLAAMSE KLEMTONEN IN HET BELEID TER ZAKE	18
a. Vlaanderen in de wereldeconomie.....	18
b. Bilaterale investeringsakkoorden van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie in een nieuw regelgevend kader	19
c. De <i>Doha Development Agenda</i> en de onderhandelingen binnen de Wereldhandelsorganisatie verlopen moeizaam.....	20
d. Handel én investeringen in het GHIB van de EU	21

i.	de mondiale waardenketens.....	21
ii.	diensten.....	22
iii.	elektronische handel en grensoverschrijdende gegevensstromen.....	22
iv.	mobiliteit.....	22
v.	eenduidige regels, vooral in het belang van de Vlaamse KMO.....	22
vi.	oorsprongsregels, douane en administratieve bijstand.....	23
vii.	het horizontale belang van de kleine en middelgrote onderneming.....	23
viii.	energie en grondstoffen.....	24
ix.	intellectuele eigendomsrechten.....	24
x.	investerings.....	25
xi.	duurzame ontwikkeling.....	25
e.	Toenemende vraag naar transparantie.....	27
f.	Stijgende aandacht voor waarden in handel en investeringen.....	29
i.	maatschappelijk verantwoord ondernemen.....	29
ii.	arbeidsstandaarden en milieustandaarden.....	29
iii.	mensenrechten.....	30
g.	De globalisering vorm geven.....	31
5.	OVERZICHT VAN DE ONDERHANDELINGEN.....	32
a.	Multilateraal.....	33
b.	Plurilateraal.....	34
i.	EGA.....	34
ii.	GPA.....	34
iii.	TiSA.....	35
iv.	ITA.....	36
c.	Bilateraal en regionaal.....	37
i.	Noord-Amerika.....	37
ii.	Latijns-Amerika en de Caraïben.....	40
iii.	Sub-Sahara Afrika.....	42
iv.	Azië.....	42
v.	Australië en Nieuw-Zeeland.....	45
vi.	Het Verenigd Koninkrijk en het Europese nabuurschap.....	45

2. LIJST MET AFKORTINGEN

AAVR	Algemene Afgevaardigde van de Vlaamse Regering
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations - Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties
BIT	Bilateral Investment Treaties - Bilaterale Investeringsakkoorden
BLEU	Belgisch-Luxemburgse Economische Unie
Brexit	Het verlaten van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland uit de Europese Unie
BWHI	Bijzondere Wet op de Hervorming van de Instellingen
CETA	Comprehensive Economic and Trade Agreement - Alomvattend Economisch en Commercieel Akkoord
DCFTA	Deep and Comprehensive Free Trade Agreement - Diepgaand en Alomvattend Vrijhandelsakkoord
DDA	Doha Development Agenda - Doha ontwikkelingsagenda
DGE	Directoraat-generaal Europese Zaken en Coördinatie
DiV	Departement internationaal Vlaanderen
EER	Europese Economische Ruimte
EFTA	European Free Trade Area - Europese Vrijhandelsruimte
EGA	Environmental Goods Agreement – milieugoederenakkoord
EPA	Europese Partnerschapsakkoorden
EU	Europese Unie
EU-JP FTA	Vrijhandelsakkoord tussen de Europese Unie en Japan
EU-KR FTA	Vrijhandelsakkoord tussen de Europese Unie en Zuid-Korea
Euromed	Europees-Mediterrane Partnerschap
EUROSTAT	Directoraat-generaal van de Europese Unie, belast met het opmaken van statistieken
FIT	Flanders Investment and Trade - Vlaams Agentschap voor internationaal ondernemen
FOD	Federale overheidsdienst
GATS	General Agreement on Trade in Services - Algemene Overeenkomst over Handel in Diensten
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade - Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel
GHIB	Gemeenschappelijk Handels- en Investeringsbeleid
GPA	Government Procurement Agreement – Akkoord over overheidsopdrachten
GVC	Global Value Chains - Mondiale waardenketens
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
INTA	Commissie internationale handel van het Europees Parlement
ITA	Informatietechnologieakkoord
ITA2	Tweede informatietechnologieakkoord
KMO	Kleine en Middelgrote Ondernemingen
KOF	Konjunkturforschungsstelle is een Zwitserse Economisch conjunctuursinstituut
MAT	Market Access Teams - markttoegangsploegen
MC10	Tiende Ministeriële Conferentie van de Wereldhandelsorganisatie

MERCOSUR	Mercado Común del Sur - Gemeenschappelijke markt van het Zuiden
MES	Markteconomiestatus
MOL	Minst Ontwikkelde Landen
NAFTA	North-American Free Trade Agreement - het Vrijhandelsakkoord van Noord Amerika tussen de Canada, Mexico en de Verenigde Staten van Amerika
NAMA	Non Agricultural Market Acces - markttoegang voor niet-landbouwgoederen
NTB	Niet-tarifaire barrières
Raad	Raad van Ministers van de Europese Unie
SPS	Sanitary and Phytosanitary Barriers to trade - Sanitaire en fytosanitaire handelsbarrières
TBT	Technical Barriers to Trade - technische handelsbarrières
TiSA	Trade in Services Agreement - Akkoord over handel in diensten
TPP	Trans-Pacific Partnership - Vrijhandelsakkoord tussen landen aan de Grote Oceaan
TTIP	Trans-Atlantic Trade & Investment Partnership - het Vrijhandelsakkoord tussen de Verenigde Staten van Amerika en de Europese Unie
UK	United Kingdom - Verenigd Koninkrijk
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Organisatie der Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
VEU	Verdrag betreffende de Europese Unie
VWEU	Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie
VLEV	Vlaamse Economische Vertegenwoordiger
VLEVA	Vlaams-Europees Verbindingsagentschap
VSA	Verenigde Staten van Amerika
VWEU	Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie
WEHIB	Wekgroep Europees Handels- en Investeringsbeschermingsbeleid
WEUH	Werkgroep Europese Handel
WTO	World Trade Organisation - Wereldhandelsorganisatie

3. ACHTERGROND

De Europese Unie is voor Vlaanderen van groot belang. Het regeerakkoord kwalificeert de Europese Unie als de eerste en belangrijkste hefboom van het Vlaams buitenlands beleid. Het vermeldt in dat verband:

- de proactieve opvolging en het actief mee bepalen van de Europese agenda;
- een gedegen voorbereiding van en tijdige betrokkenheid van relevante belanghebbenden bij Europese dossiers;
- duidelijker en doelgerichter articuleren en communiceren van standpunten en visie over de EU;
- zoveel mogelijk rechtstreeks rapporteren aan de EU;
- een snelle en grondige aanpassing van het samenwerkingsakkoord over vertegenwoordiging in de EU;
- een betere ondersteuning van het Vlaams Parlement om de subsidiariteitstoets – zoals voorzien in het Verdrag van Lissabon – uit te voeren;
- een correcte en snelle omzetting van Europese regelgeving;
- en de ondersteuning van het Vlaams-Europees Verbindingsagentschap als brug tussen Europa, de lokale overheden en het middenveld in Vlaanderen.

De Europese Commissie onderhandelt voor de (voorlopig) 28 Europese lidstaten en het Europees Parlement controleert. In handel is de EU van groot belang aangezien de EU, dankzij haar economisch gewicht, het best geplaatst is om onderhandelingen aan te knopen met de verschillende handelspartners buiten de EU. Sinds het Verdrag van Lissabon zijn, naast andere exclusieve bevoegdheden, ook handel én investeringen een exclusieve bevoegdheid van de Europese Unie. Voorheen deelde de Europese Unie een groot deel van die bevoegdheid met de lidstaten. Dit betekent dat de Europese Commissie vrijhandels- en/of investeringsakkoorden onderhandelt voor alle 28 Europese Lidstaten en de leiding heeft over de strategische keuzes die gemaakt worden tijdens onderhandelingen. De Europese Commissie kan onderhandelingen voorstellen, maar kan deze slechts opstarten eens een mandaat van de Raad van de Europese Unie (hierna Raad) is verkregen. Ook het Europees Parlement neemt een steeds actievere rol op inzake vrijhandel. Het neemt resoluties aan en moet mee goedkeuren.

De Vlaamse stem wordt binnen de Raad van de Europese Unie gehoord. Binnen de Raad wordt een gecoördineerd Belgisch standpunt verdedigd. Dit standpunt komt tot stand door consultatie van de Gewesten en Gemeenschappen via de DGE-vergaderingen bij de FOD Buitenlandse Zaken. De Bijzondere Wet op de Hervorming van de Instellingen van 8 augustus 1980 stelt het afzet- en uitvoerbeleid een gewestmaterie is, met uitzondering van het multilaterale handelsbeleid, dat tot de bevoegdheid hoort van de federale overheid.⁶ Het handelsbeleid is transversaal en raakt aan vele andere beleidsdomeinen, inclusief beleidsmateries waarin Gewesten en Gemeenschappen gedeeltelijk of exclusief bevoegd zijn. Bovendien omvatten de bevoegdheden van de Gewesten ook die zaken die noodzakelijk zijn om hun bevoegdheden te kunnen uitoefenen.⁷ In de praktijk kan België daarom vaak geen standpunt innemen dat niet gedragen is door de Gewesten en Gemeenschappen. Daarom mengt Vlaanderen zich in de debatten over vrijhandel en weegt het ook effectief op deze onderhandelingen en op de uitkomst ervan. Zowel in de Belgische context, maar ook in de directe contacten met de Europese en internationale partners draagt Vlaanderen zijn offensieve belangen uit en beschermt het zijn defensieve belangen.

⁶ Artikel 6§1 VI 3° b BWHI.

⁷ artikel 10 BWHI.

“De verdere internationalisering van de Vlaamse economie is één van de prioriteiten van het Vlaamse buitenlandbeleid. Vlaanderen is extreem verweven met de wereldeconomie. Onze band met het buitenland is onze economische levenslijn. Buitenlandse investeerders zorgen voor bijna de helft van de jobs in Vlaanderen. Vlaanderen exporteert per capita drie keer zo veel als exportreus Duitsland. Het is van cruciaal belang voor de welvaart van elke Vlaming dat we die open economie blijven stimuleren.” (Regeerakkoord Vlaamse Regering 2014 – 2019)

Handelseffecten zijn positief.

Rekening houdend met de jongste recessie, die zich lange tijd heeft laten gevoelen en waardoor het economisch herstel moeizaam verloopt, zetten Vlaanderen en de EU in op vereenvoudigde markttoegang tot diverse groeipolen buiten de EU. Zowel de beleidsnota alsook verschillende nationale en internationale analyses stel-

len immers dat het grootste deel van de economische groei (ca. 90%) in de komende twee decennia buiten de Europese Unie zal gegenereerd worden. Vooral tijdens de crisis is gebleken dat de zwaarste gevolgen ‘verzacht’ werden dankzij de groeiende vraag vanuit de groeipolen. Een sterkere band met die groeipolen is dan ook cruciaal in de verdere ontwikkeling van de economie.

Handel creëert jobs. Daarnaast moet ook vastgesteld worden dat de verkoop naar de rest van de wereld steeds belangrijker wordt voor het creëren van werkgelegenheid. Volgens cijfers van EUROSTAT zijn niet minder dan 571.000 jobs in België direct gelinkt aan handel buiten de Europese interne markt. Nog eens 196.000 jobs worden ondersteund door export van andere Europese lidstaten en Belgische export ondersteunt op zijn beurt 241.000 jobs in de EU. Nog volgens EUROSTAT worden om en bij 20% van de Belgische jobs ondersteund door export naar de Verenigde Staten van Amerika, Vlaanderens belangrijkste handelspartner buiten de EU.⁸ Voeg dit cijfer toe aan het aantal jobs dat in Vlaanderen gecreëerd wordt door de uitvoer naar de buurlanden en de Europese Unie – die op hun beurt producten verkopen buiten de interne markt – en het wordt duidelijk dat Vlaanderen voor de werkgelegenheid bijzonder afhankelijk is van het buitenland. 1 op 6 Vlaamse jobs is handelsgerelateerd.

Handel gaat ook over niet-tarifaire handelsbarrières. Om zowel de werkgelegenheid te garanderen alsook, de bedrijven voldoende kansen te bieden om te groeien, is een goede toegang tot buitenlandse markten cruciaal. Doordat tarifaire barrières, quota en andere kwantitatieve beperkingen steeds lager zijn, worden de technische, (fyto)sanitaire en andere niet-tarifaire handelsbarrières steeds belangrijker om weg te werken, in het bijzonder voor de kleine en middelgrote ondernemingen (KMO’s) en in het licht van het toenemend belang van de handel in diensten, die vaak gelinkt zijn aan de handel in goederen. In het bijzonder gaat het om volgende niet-tarifaire handelsbarrières: (1) nodeloos zware en belastende douaneprocedures, oneerlijke en discriminatoire belastingregels en –praktijken; (2) technische voorschriften en standaarden, conformiteitstesten die niet in lijn zijn met de WTO-overeenkomsten; (3) oneigenlijk gebruik van sanitaire en fyto-sanitaire maatregelen, i.e. niet gerechtvaardigd door gezondheids- en veiligheidsredenen erkend binnen de WTO; (4) beperkingen op de toegang tot grondstoffen, restrictieve exportpraktijken, inclusief uitvoerrechten en het hanteren van dubbele prijzen; (5) onvoldoende bescherming van intellectuele eigendomsrechten; (6) barrières voor handel in diensten en buitenlandse investeringen; (7) restrictieve procedures en praktijken inzake overheidsopdrachten; (8) oneigenlijk gebruik van handelsbeschermende maatregelen (*Trade Defence Instruments*); (9) oneigenlijk gebruik van staatssteun en andere subsidies. Ook een heel aantal belangrijke sectoren in Vlaanderen, zoals onder meer de agrovoedingssector, de chemische, petrochemische en farmaceutische industrie alsook verschillende dienstensectoren zien hun internationale concurrentievermogen versterkt dankzij het liberaliseren en vergemakkelijken van de internationale handel. De eenvoudige toegang tot grondstoffen en andere cruciale geïmporteerde goederen is daarbij van evenwaardig belang.

⁸ Cijfers terug te vinden via trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1321 en http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/trade-and-jobs/belgium_en.htm (laatste keer gecontroleerd op 16 juni 2016).

Vlaanderen is geïntegreerd in internationale handel en neemt leiding in de vierde industriële revolutie. Het is dan ook cruciaal dat Vlaanderen zich verder blijft integreren in de mondiale waardenketens, investeringen aantrekt die deze integratie verzekeren en KMO's en andere Vlaamse ondernemingen de kans geeft om wereldwijd te groeien. Daarom moet Vlaanderen mee zijn met de vierde industriële revolutie, mee zijn met de digitale omwenteling en zijn

“Het sluiten van internationale handelsakkoorden is een belangrijk middel om wereldwijd economische groei te stimuleren, maar ook een instrument voor ontwikkeling en duurzame wereldhandel. In deze internationale handelsakkoorden ijveren we daarom voor respect voor arbeids- en milieunormen, maar in een Europees en internationaal verband zodat we onze eigen bedrijven geen concurrentieel nadeel opleggen.”
(Regeerakkoord 2014 – 2019)

interne beleid blijvend evalueren en aanpassen om haar logistiek sterke en op innovatie gerichte kenniseconomie te garanderen. Enkel zo kan Vlaanderen ervoor zorgen dat ook in de toekomst meer winst gehaald wordt uit een diepere economische integratie. Het is met andere woorden van groot belang niet enkel internationale akkoorden te sluiten, maar tegelijk de nodige flankerende maatregelen te nemen.

Vlaamse prioriteiten en doelstellingen. De elementen die de Europese Unie heeft geïdentificeerd in haar voorstel van Gemeenschappelijk Handels- en investeringsbeleid (GHIB) zijn doorgesproken met de EU-lidstaten. Vlaanderen heeft binnen de Belgische coördinaties mee gestalte gegeven aan dit beleid en kan het GHIB van de EU dan ook als het zijne beschouwen. Specifieke Vlaamse aandachtspunten worden hieronder verder belicht.

De Vlaamse handelsstrategie als onderdeel van een totaalaanpak. Tot slot is de Vlaamse handelsstrategie een schakel in het algemene beleid ter bevordering van Vlaamse export en het aantrekken van internationale investeringen en mag het niet worden afgezonderd van de doelstellingen en internationale engagementen van Vlaanderen inzake ontwikkelingssamenwerking, duurzame groei en klimaat.

4. NIEUWE ONTWIKKELINGEN IN HET GHIB VAN DE EU SINDS 2007 EN VLAAMSE KLEMTONEN IN HET BELEID TER ZAKE

a. Vlaanderen in de wereldeconomie

Vlaanderen is geglobaliseerd. Sinds 2001 staat België bovenaan de ranglijst van de KOF-globaliseringsindex.⁹ In 2015 stond België zelfs op de 3^e plaats en moet het enkel Nederland en Ierland voorlaten met respectievelijk 0,24 en 0,3%. Ten opzichte van 2007 is België dus nog gestegen in de ranglijst aangezien Singapore niet langer boven België in deze ranking staat. We kunnen ervan uitgaan dat wat voor België geldt zeker ook voor Vlaanderen geldt gezien het economische gewicht van Vlaanderen binnen België.¹⁰ Van oudsher is de welvaart van deze regio verbonden aan haar economische openheid en internationale instelling.¹¹

Economische integratie is positief. Een studie van het Vlaams Steunpunt Buitenlands Beleid, internationaal ondernemen en ontwikkelingssamenwerking stelde bovendien vast dat hoe dieper de economische integratie is, hoe hoger het positieve effect is met betrekking tot de in- als de uitvoer. Die vaststelling geldt ook algemeen genomen voor bijna alle Europese lidstaten. Deze akkoorden leiden dan ook tot een grotere variëteit in de Europese extra-communautaire handel.¹²

Vlaanderen leeft van de export en trekt vele buitenlandse investeerders aan. Vlaanderen voerde in 2015 meer dan 300 miljard euro uit. Dit is per capita 3 maal meer dan Duitsland. 70% van de Vlaamse export is wel nog steeds gefocust op de Europese interne markt. Dit staat niet in de weg dat Vlaanderen dankzij dit beleid in grote mate bedraagt tot de Belgische positie als zesde exportland van de Europese Unie. Vlaanderen staat dan ook in voor bijna 85% van de Belgische goederenuitvoer, voor meer dan 60% van de dienstenuitvoer en in 2015 heeft Vlaanderen een recordaantal buitenlandse directe investeringen aangetrokken (227 nieuwe projecten goed voor een totaal van 2,7 miljard euro en 4.352 nieuwe jobs). Deze integratie in de mondiale economie wil zeggen dat wanneer er crisis is, Vlaanderen hierdoor geraakt wordt, maar Vlaanderen leeft ook als eerste weer op wanneer de wereldeconomie aantrekt. Vlaanderen heeft op tien jaar tijd 1.812 projecten binnen gehaald goed voor een totaal investeringsbedrag van ongeveer 21,71 miljard euro en bijna 39.500 jobs. De combinatie van sterke Vlaamse bedrijven, gericht op export – binnen en buiten de EU – in combinatie met een stijgend aantal buitenlandse investeringen, wijst op het belang van een open en niet protectionistische Vlaamse en Europese economie die zich inschrijft in de nieuwste trends van de vierde industriële revolutie. Daarom heeft Vlaanderen belang bij moderne vrijhandelsakkoorden van de nieuwe generatie, waarbij zowel tarieven verlaagd worden, maar ook regels over diensten, investeringen en duurzame ontwikkeling worden opgenomen en waarin getracht wordt om regels te harmoniseren waar dat mogelijk is. Samenwerken met de BENELUX-partners, samen genomen de vierde economie van Europa, helpt tevens om anders zeer specifieke belangen effectief door te duwen op Europees niveau.

⁹ Uitgegeven door de Zwitserse Eidgenössische Technische Hochschule Zürich, gespecialiseerd in macro-economisch onderzoek, conjunctuuranalyses, monitoring van de internationale economie en meer. KOF staat voor "Konjunkturforschungstelle". De index meet globalisering volgens drie parameters: economische globalisering, politieke globalisering en sociale globalisering. Voor meer informatie over de KOF Globaliseringsindex, zie <http://globalization.kof.ethz.ch/> (toegang: 17.02.2016).

¹⁰ Doordat de Vlaamse export in 2015 nog 1,24% wist toe te nemen terwijl de buitenlandse afzet van beide overige gewesten licht terugliep, vergrootte Vlaanderen zijn aandeel in Belgische uitvoer tot net geen 83% (82,95%).

¹¹ VR/2007/2007/DOC.0783

¹² Sophie Soete en Jan Van Hove, *Dissecting the Trade Effects of Europe's Economic Integration Agreements*, Leuven, 2014.

b. Bilaterale investeringsakkoorden van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie in een nieuw regelgevend kader

De Belgische-Luxemburgse Economische Unie, afgekort BLEU. Het Verdrag van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie, afgekort BLEU, werd op 25 juli 1921 gesloten tussen België en Luxemburg voor een periode van 50 jaar. Het was een douane-unie en een muntunie met als doel de samenwerking en de integratie tussen beide landen te versterken en kan beschouwd worden als de voorloper van de Benelux en de Europese Economische Unie. Het BLEU-Verdrag wordt om de tien jaar automatisch vernieuwd, behalve als één van de partijen het verdrag tijdig opzegt, zijnde één jaar vóór de vervaldatum. De Unie werd op die manier in 1972, 1982 en 1992 telkens voor tien jaar verlengd. Ondanks de voortrekkersrol is de praktische relevantie van de BLEU nagenoeg volledig verdwenen gezien de meeste beleidsdomeinen in het BLEU-Verdrag dezer dagen door EU-wetgeving worden gereguleerd. Niettegenstaande werd op 18 december 2002 toch beslist een nieuwe BLEU-conventie te ondertekenen.

De BLEU blijft echter relevant voor bilaterale investeringsakkoorden. Binnen de BLEU-constellatie worden ook bilaterale investeringsverdragen (BIT) afgesloten met derde landen. Rekening houdend met de bevoegdheden van de Europese Unie, zoals deze vervat liggen in het Verdrag op de Werking van de Europese Unie (VWEU) en rekening houdend met de delegatie die de Europese Unie deed omtrent investeringsakkoorden, is het EU-lidstaten toegestaan om zelf nog bilaterale investeringsakkoorden te sluiten met die landen waar de Europese Unie nog geen investeringsakkoorden mee heeft afgesloten.¹³

Nieuwe modeltekst voor bilaterale investeringsakkoorden. De modeltekst die de BLEU bij deze onderhandelingen gebruikt, dateert echter van 1952 en is om die reden aan modernisering toe. Zolang een nieuwe tekst niet is goedgekeurd, is beslist geen nieuwe onderhandelingen te voeren of onderhandelingen af te werken. De bestaande BLEU-BIT's zullen op termijn ook gemoderniseerd moeten worden, inclusief die akkoorden die rond zijn, maar nog niet worden uitgevoerd. Toch is het voor Vlaanderen van belang de afgeronde onderhandelingen over een BLEU-BIT te ratificeren zodat deze al kunnen gebruikt worden door Vlaamse bedrijven in afwachting van nieuwe onderhandelingen.¹⁴

De onderhandelingen over een modeltekst lopen moeizaam. Luxemburg heeft daarom beslist om voor de onderhandelingen met Iran, niet meer te wachten op de nieuwe modeltekst in het kader van de BLEU. Deze demarche toont aan wat het belang is voor de economie en toont aan dat er moet haast gemaakt worden van een nieuwe modeltekst. Vlaanderen hecht in deze bijzondere aandacht aan het investeringsgeschillenbeslechtsmechanisme dat rekening moet houden met het regelgevingsrecht van de staten, dat KMO-vriendelijk moet zijn en ook bepalingen inzake duurzame ontwikkeling moet opnemen. Daarbij gaat de voorkeur uit naar een multilateraal investeringshof, maar in afwachting daarvan kan gebruik gemaakt worden van een modern en aangepast investeerder tot staat geschillenbeslechtsmechanisme dat aan de bovenvermelde voorwaarden voldoet. Vlaanderen wil snel gaan en onderzoekt alle mogelijke opties om zo snel mogelijk investeringsbescherming te verzekeren in prioritaire landen.

¹³ VERORDENING (EU) Nr. 1219/2012 tot vaststelling van overgangsregelingen voor bilaterale investeringsbeschermingsovereenkomsten tussen lidstaten en derde landen, PB. L 351/40, 12 december 2012. De Europese lidstaten dienen de onderhandelingen aan te melden en de Europese Commissie moet toestemming geven voor de onderhandeling van dergelijke bilaterale akkoorden tussen een Europese lidstaat en een derde land.

¹⁴ Op het moment van het schrijven van deze strategienota was de modeltekst nog onderwerp van onderhandelingen tussen de federale overheid en de deelstaten. In een tweede fase zal de tekst aan het Groothertogdom Luxemburg worden voorgelegd om zo tot een nieuwe en moderne tekst te komen die mee is met zijn tijd.

c. De Doha Development Agenda en de onderhandelingen binnen de Wereldhandelsorganisatie verlopen moeizaam

De multilaterale Doha-ontwikkelingsagenda binnen van de Wereldhandelsorganisatie is belangrijk om de minst-ontwikkelde landen te integreren in de wereldhandel. De Doha-ontwikkelingsagenda (DDA), gelanceerd in Doha in november 2001, zijn onderhandelingen in de schoot van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) gericht op de verdere liberalisering van de mondiale handel waardoor het gemakkelijker wordt voor ontwikkelingslanden, in het bijzonder de minst ontwikkelde landen (MOL), te integreren in het multilaterale WTO-systeem. De WTO-leden willen het in de eerste plaats eens worden over (1) de hervorming van landbouwsubsidies, (2) een duurzame economische groei in ontwikkelingslanden via nieuwe handelsliberaliseringsregels die vooral de noden van die landen respecteert, en (3) het bewerkstelligen van en verbeterde toegang van ontwikkelingslanden door hen beter te integreren in de mondiale markten voor hun export.

De DDA loopt stroef. Ondanks de inspanningen van de EU, lopen de onderhandelingen bijzonder stroef en dit is grotendeels te wijten aan het gebrek aan bereidheid van sommige WTO-leden om hun landbouwbeleid te hervormen. Toch werd er op de 9^e ministersconferentie van de WTO in Bali, in december 2013, een overeenkomst gevonden over een eerste reeks van problemen. Twee jaar later, in december 2015, werd hier een gevolg aan gebreed tijdens de 10^e ministersconferentie (hierna MC10) in Nairobi.

Kleine vooruitgang op multilateraal niveau, maar nog geen globaal akkoord in zicht. In 2015 werd er een eerste belangrijke doorbraak gecreëerd door een overeenkomst te vinden die de kwestie rond exportconcurrentie in landbouw regelt. Het compromis bouwt voort op een bestaande en algemeen aanvaarde WTO-onderhandelingsstekst van 2008, maar is aangepast op het vlak van de termijnen om de meest handels-verstorende steunmaatregelen voor de export op te heffen en andere aanpassingen te introduceren. Hierdoor heeft men brede steun kunnen vinden voor het voorstel. Het bereiken van multilaterale akkoorden is zeer moeilijk geworden door o.a. het toenemend aantal WTO-leden. Toch moet men het belang en het historisch karakter van het multilateraal akkoord met betrekking tot handelsfacilitering, twee jaar geleden tijdens de 9^e Ministeriële Conferentie, en het afgesproken Nairobi-pakket tijdens MC10, niet onderschatten. Het multilaterale onderhandelingsproces binnen de WTO zal worden verder gezet, maar daarbij zal de strikte DDA niet langer als rode draad gelden. De onderhandelingsagenda van de WTO zal worden hertekend omdat nieuwe thema's het internationale handelsgebeuren beïnvloeden, zoals het klimaatakkoord van Parijs uit 2015, de toepassing van ICT voor het verloop van handel, de mondiale waardenketens, nieuwe vormen van handelsdiscriminatie, de vele bilaterale vrijhandelsakkoorden, en de impact van de nieuwe groeilanden die zelf specifieke thema's willen behandeld zien op multilateraal niveau.

DDA blijft een prioriteit voor Vlaanderen. Voor Vlaanderen blijft het een prioriteit om regels vast te leggen op het multilaterale niveau in de schoot van de WTO. Die regels zijn immers voor alle WTO-leden van toepassing en liberaliseren en faciliteren de handel daardoor op een gelijke en eenduidige wijze. Bovendien ambiëert de DDA nog steeds de integratie van de ontwikkelingslanden in het mondiale handelsstelsel. Dit ontwikkelingsaspect blijft ook voor Vlaanderen cruciaal. Desalniettemin moet er worden vastgesteld dat door het groeiend aantal leden een compromis steeds moeilijker gevonden wordt. Het tot stand brengen van deze nota heeft het dan ook toegelaten om te reflecteren over wat er dient geregeld te worden binnen de WTO en wat beter in plurilaterale, regionale en bilaterale akkoorden geregeld wordt. Het moge duidelijk zijn dat een nieuw evenwicht moet gevonden worden waarbij het ene niet contraproductief mag zijn voor het andere.

d. Handel én investeringen in het GHIB van de EU

De EU is bevoegd voor handel en investeringen. Het Verdrag op de Werking van de Europese Unie stelt dat de Europese Commissie, op mandaat van de raad, de bevoegde onderhandelaar is voor de extra-communautaire handel.¹⁵ Hetzelfde verdrag laat de Europese Commissie eveneens toe investeringsakkoorden te onderhandelen voor alle 28 EU lidstaten. Dit is zo bepaald omdat de 28 het erover eens zijn dat een interne markt, waarin goederen, diensten, personen en kapitaal vrij circuleren, vraagt om een coherent en homogeen handels- en investeringsbeleid. Bovendien staat de Europese Commissie ook sterker als ze onderhandelt voor de hele Europese Unie. Goederen en diensten samengenomen, is de Europese Unie nog steeds de grootste economie ter wereld, voor de Verenigde Staten van Amerika (VSA) en China. In tegenstelling tot de VSA en Japan heeft de EU ook een handelsoverschot, dat groter is dan dat van China of Zuid-Korea.¹⁶

De EU staat sterk in de WTO, maar ook bilateraal. Bovenstaande manier van werken laat toe om binnen de Wereldhandelsorganisatie als dé belangrijkste speler te onderhandelen en op het vlak van de verschillende bilaterale vrijhandels- en/of investeringsonderhandelingen als hét zwaargewicht aan de onderhandelingstafel te zitten. Op die manier willen de 28 EU-lidstaten hun handelsbelangen gemakkelijker verdedigen en via handels- en investeringsakkoorden aanknopen met de groeipolen. Dit geldt ook voor Vlaanderen.

Hieronder wordt verder belicht aan welke sectoren Vlaanderen specifieke aandacht schenkt in het kader van handel en investeringen.

i. de mondiale waardenketens

Ingeschakeld zijn op de mondiale waardenketens noopt tot uitgebreidere handelsakkoorden. Het belang van een Vlaamse economie, ingeschakeld in de mondiale waardenketens (global value chains, afgekort GVC), neemt toe en dwingt tot een holistische beleidsbenadering. Handelsakkoorden mogen daarom niet langer beperkt zijn tot het verlagen van tarieven. Ook binnen de WTO is de onderhandelingsagenda veel ruimer opgevat dan alleen maar tarieven. Ook overheidsopdrachten, mededinging, sanitaire en fytosanitaire belemmeringen alsook verschillende technische en andere niet-tarifaire belemmeringen komen aan bod en zijn dikwijls van een moeilijkheidsgraad waardoor vooruitgang in onderhandelingen wordt bemoeilijkt. Illustratief is het akkoord over handelsfacilitering dat werd bereikt in 2013, meer dan 12 jaar na aanvang van de DDA-onderhandelingen. De 28 EU-lidstaten hebben zich economisch vergaand geïntegreerd en de Europese economie is zeer concurrentieel. Dit laat de EU toe om offensieve belangen te doen gelden in verschillende onderhandelingen. De EU kan belangrijke principes als transparantie en wederkerigheid eisen van onderhandelingspartners. Op deze wijze wordt discriminatie bestreden en een gelijk speelveld gecreëerd.

¹⁵ Artikel 207 en 208 van het Verdrag op de Werking van de Europese Unie, C326/140, Publicatieblad van de Europese Unie, 26.10.2012.

¹⁶ De positie van de Europese Unie in de wereldhandel, op basis van de gegevens van Eurostat: <http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-position-in-world-trade/> (laatst gecontroleerd op 24.03.2016).

ii. diensten

Handel in diensten neemt nog altijd in belang toe. In 1995, bij de oprichting van de WTO, werd ook een akkoord over handel in diensten van kracht, het GATS (General Agreement on Trade in Services) genaamd. Waar handel destijds vooral over goederen ging, werd toen al een trend waargenomen waarbij diensten internationaal verhandeld werden. Een regelgevend kader was dan ook nodig. Vele diensten worden echter ook gekoppeld aan de verkoop van goederen. In dit licht neemt het digitale aspect voor de handel in diensten alsook de mobiliteit van dienstverleners aan belang toe. (zie infra) Om deze evoluties te ondersteunen en de handel te vergemakkelijken, dient gefragmenteerde regelgeving gestroomlijnd te worden. Innovatie moet echter beter beschermd worden. Via onderhandelingen op het plurilaterale niveau, zoals onder andere het “Trade in Services Agreement” (TiSA) of het “Environmental Goods Agreement” (EGA) wordt er getracht om tegemoet te komen aan de noden van de handel in diensten en de handel in groene goederen, waaraan soms ook diensten gekoppeld zijn.

iii. elektronische handel en grensoverschrijdende gegevensstromen

Elektronische handel dient ook geregeld te worden. Ook in bilaterale onderhandelingen gaat specifieke aandacht naar diensten. Het opmaken van regels rond elektronische handel en grensoverschrijdende gegevensstromen om vormen van digitaal protectionisme te bestrijden, krijgt meer aandacht. Daarbij wordt uiteraard niet geraakt aan de gegevensbescherming en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Vlaanderen waakt over die bescherming, maar erkent ook zijn offensieve belangen inzake de vlotte grensoverschrijdende gegevensstromen, zeker in het licht van de vierde industriële revolutie en de ontwikkeling van slimme steden.

iv. mobiliteit

Aangepast beleid voor arbeidsmigratie. Inzake het bevorderen van mobiliteit en het aanpakken van migratiekwesaties, zijn handelsakkoorden enkel nuttig wanneer het gaat over het vaststellen van mobiliteitsbepalingen die rechtstreeks verband houden met de verkoop van bepaalde goederen, het overplaatsen van personeel binnen bedrijven, de mogelijkheid tot langer verblijf en de erkenning van beroepskwalificaties. Vlaanderen blijft waakzaam voor haar offensieve alsook haar defensieve belangen in dit verband, want de concurrentie moet eerlijk blijven. Dienstverleners uit het buitenland kunnen niet zomaar een concurrentiestrijd voeren op basis van loonvoorwaarden (vooral inzake modus 4)¹⁷.

v. eenduidige regels, vooral in het belang van de Vlaamse KMO

Gefragmenteerde wetgeving aanpakken. Een van de grootste internationaliseringsdrempels voor KMO's buiten de interne markt is de fragmentatie van wetgeving. “De eisen voor goederen en diensten verschillen wereldwijd zeer sterk, soms als gevolg van cultuurverschillen en maatschappelijke keuzes, maar vaak simpelweg omdat de benaderingen van de regelgeving los van elkaar zijn ontwikkeld.”¹⁸

¹⁷ Modus 4: “het verkeer van werknemers in een bepaald land kan variëren afhankelijk van de duur van het verblijf in een ander land, het niveau van vaardigheden en de aard van het contract. Een persoon kan voor één dag of quasi permanent in een ander land verblijven voor de levering van een dienst en dit is vaak relatief aan de specialisatie in een bepaald gebied. Daarnaast bewegen ook onafhankelijke professionals of worden professionals tijdelijk of permanent verplaatst binnen eenzelfde bedrijf van het hoofdkwartier in het ene land naar een vestiging in een ander land [Mattoo, 2003]. In dienstenonderhandelingen worden hier regels rond vastgelegd.

¹⁸ “Handel voor iedereen: naar een meer verantwoord handels- en investeringsbeleid”, Europese Commissie, oktober 2015, p. 10 (http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/january/tradoc_154137.pdf).

Samenwerken voor geharmoniseerde of op elkaar afgestemde regelgeving. Het ontbreekt KMO's aan financiële middelen en personeel om alle regelgeving te doorgronden. Internationale samenwerking op het gebied van regelgeving is daarom nuttig. Dit wordt best door zoveel mogelijk landen samen gedaan, zoals bijvoorbeeld in de TISA-onderhandelingen, maar de beste resultaten worden in bilaterale onderhandelingen gehaald. Het is daarbij niet de bedoeling standaarden naar beneden te halen, maar wel om afspraken met partners te maken over regels en voorwaarden voor het vastleggen van regelgeving. Het regelgevingsrecht van de staten en hun soevereiniteit wordt niet aangetast. Deze samenwerking moet eveneens bijdragen tot een grotere impact vanwege de EU en gelijkgezinde handelspartners wanneer men binnen de WTO en andere internationale normalisatie-organisaties bepaalde standaarden en regels vastlegt die van toepassing zijn op de wereldhandel.

vi. oorsprongsregels, douane en administratieve bijstand

Duidelijke en vereenvoudigde oorsprongsregels. Een andere (eerder recente) evolutie is de enorme toename van de bilaterale en regionale handelsakkoorden. Daardoor is de spaghetti-kom van vrijhandelsakkoorden en bijhorende bepalingen enkel gegroeid. Vooral de impact op oorsprongsregels en douaneprocedures is aanzienlijk ingewikkelder geworden. Om problemen op te lossen, dient het Europees handels- en investeringsbeleid vooral te zoeken naar duidelijkere en eenvoudigere oorsprongsregels en douaneprocedures.

Overbodige administratieve procedures wegwerken. Wat de vereenvoudigde en vlottere afhandeling bij de douane betreft, hebben verschillende EU-lidstaten of douaneautoriteiten in verschillende gevallen wederzijdse akkoorden gesloten met partnerlanden. Het doel hierbij is om bestaande wederzijdse administratieve bijstand optimaal te benutten en gebruik te maken van vrijhandelsonderhandelingen om partners ertoe aan te sporen gecertificeerde marktdeelnemers en programma's te gebruiken om risico's in de toeleveringsketen weg te werken.

Douanesamenwerking verbeteren. De samenwerking tussen de douaneautoriteiten moet verder geoptimaliseerd worden, want hoe sneller goederen aan de grens kunnen "geklaard" worden hoe lager de exportkosten voor bedrijven. Niet enkel de verlaging van tarieven leidt tot een lichtere administratieve last, maar zeker ook de harmonisering en wederzijdse erkenning van verschillende voorschriften.

vii. het horizontale belang van de kleine en middelgrote onderneming

De Vlaamse KMO is de Duitse niet. Het staat buiten kijf dat de ruggengraat van de Vlaamse economie de kleine en middelgrote onderneming is. Dit is echter niet enkel het geval in Vlaanderen. Ook in vele andere lidstaten zijn de KMO's van cruciaal belang voor de gezondheid van de economie. Europa is zich daar ook van bewust en besteedt daarom steeds meer aandacht aan de positie van de KMO in de vrijhandels-onderhandelingen. Toch dient er opgemerkt dat de definitie van een kleine en middelgrote onderneming niet is vastgelegd, ook niet op Europees niveau. Een KMO in Vlaanderen of Oostenrijk is in vele gevallen een micro-onderneming in verschillende andere lidstaten van de Europese Unie.

Handelsakkoorden moeten horizontaal de Vlaamse KMO ten goede te komen. Net om die reden vraagt Vlaanderen van de KMO een horizontaal aandachtspunt te maken in de onderhandelingen. Dit betekent dat elk hoofdstuk in vrijhandels- en investeringsonderhandelingen moet gelezen worden met aandacht voor de impact en opportuniteiten voor de KMO, hoe klein ook. Vooral wat diensten, elektronische handel en de digitale economie betreft, zijn er vele stille kampioenen (i.e. bedrijven met slechts een handvol werknemers die internationaal wereldklasse zijn in hun nichemarkt) die nood hebben aan open markten en duidelijke regelgeving.

Specifieke afspraken ten gunste van KMO's. Naast het evalueren van alle hoofdstukken in een vrij-handels- en/of investeringsakkoord met aandacht voor KMO's, laten moderne akkoorden toe specifieke bepalingen op te nemen die enkel gericht zijn op dit type van ondernemingen zelf. Dit laat toe om niet alleen specifieke acties op te zetten inzake transparantie en vereenvoudigde toegang tot informatie, maar het laat tevens toe om bepalingen op te nemen die het mogelijk maken om bijstellingen te doen of bijkomende samenwerking te organiseren met het doel de internationale handel voor KMO's te faciliteren.

viii. energie en grondstoffen

Energieafhankelijkheid beperkt zich tot een handvol landen. Een andere recente evolutie is de toegenomen druk op olie- en gasprijzen, alsook de manier waarop landen olie- en gastoevoer dreigen te gebruiken in het geopolitieke kader. De druk op de olie- en gasprijzen laat toe om tijd te winnen. Europa moet bovendien af van haar (te) grote afhankelijkheid van Russische olie en gas. Ook in Vlaanderen is men voor ongeveer 50% afhankelijk van Russisch gas. De terminal in de haven van Zeebrugge is bij uitstek een troef die toelaat die grote afhankelijkheid af te bouwen, naast de inzet op nieuwe en hernieuwbare energie.

Eenvoudige toegang tot grondstoffen is van belang voor de verdere ontwikkeling van hoogtechnologische goederen. Naast deze twee grondstoffen is de algemene toegang tot basisgrondstoffen cruciaal voor het behouden van industrie in Vlaanderen, zelfs als deze hoogtechnologisch is. Daarom is het ook voor Vlaanderen van belang in vrijhandelsakkoorden een hoofdstuk rond de waarborging van toegang tot energie en grondstoffen op te nemen. Het is immers cruciaal om ook in deze handel principes van non-discriminatie te laten gelden, alsook het 'level playing field' te garanderen. Ook handel in hernieuwbare energie dient bevorderd te worden. Vlaanderen ziet vrijhandels- en/of investeringsakkoorden dan ook als een instrument om hiertoe bij te dragen.

ix. intellectuele eigendomsrechten

Creativiteit en kennis moet beter beschermd worden. De nieuwe evoluties in de wereldeconomie dwingen Vlaanderen zich in het bijzonder in te zetten op innovatie, onderzoek en ontwikkeling. Door creativiteit, kennis en innovatie slaagt Vlaanderen erin om toegevoegde waarde te creëren en te exporteren. Niet in het minst om deze redenen heeft Vlaanderen baat bij goede, afdwingbare regels die het intellectueel eigendomsrecht beschermen zonder afbreuk te doen aan de normale uitwisseling van informatie in academisch verband. Onze Vlaamse universiteiten schrijven zich in op allerlei mondiale initiatieven rond *open educational resources*, *open innovation*, *open research data* e.a. Dit is een positief proces, zowel voor de samenwerking binnen Vlaanderen als met buitenlandse partners, dat echter door een te groot protectionisme zou kunnen gefnuikt worden. Anderzijds is een goede bescherming van eigendomsrechten van belang omdat producten anders te snel en te gemakkelijk nagemaakt worden. Vooral de Vlaamse KMO's en/of spin-offs zijn hier vaak de dupe van. "Het handels- en investeringsbeleid van de EU moet innovatie en hoogwaardige producten ondersteunen door middel van bescherming van het geheel spectrum van de intellectuele-eigendomsrechten, met inbegrip van octrooien, merken, auteursrechten, tekeningen en modellen en geografische aanduidingen alsmede bedrijfsgeheimen."¹⁹

¹⁹ "Handel voor iedereen: naar een meer verantwoord handels- en investeringsbeleid", Europese Commissie, oktober 2015, p. 11.

x. investeringen

Vlaamse bedrijven investeren wereldwijd en hebben daarom bijkomende bescherming en facilitering nodig. Aangezien de Europese Unie sinds het Verdrag van Lissabon naast handel ook bevoegd is voor het extern investeringsbeleid, is het cruciaal dat de handels- en investeringsakkoorden de gelijke regels bevatten die het investeringsklimaat aantrekkelijker maken.

Uitbouw van een Investment Court System. De geschillenbeslechtsprocedures, waarbij een investeerder de gaststaat tot de orde kan roepen wanneer die vaststelt dat op een oneerlijke en ongelijke manier een (in)directe onteigening plaatsvond van diens investering, zijn eigen aan de internationale handel en bestaan onder verschillende vormen al zolang er internationale handel plaatsvindt.²⁰ Deze zijn echter door de jaren heen geëvolueerd en het is tijd om ook deze regels te moderniseren. Daarbij moeten de uitwassen van het oude *Investor-to-State-Dispute-Settlement* mechanisme worden weggewerkt en moet het de ambitie zijn om op termijn te werken naar een Internationaal Arbitragehof voor Investeringsgeschillen.

BLEU-BIT's vullen de EU-investeringsakkoorden aan. Vlaanderen hecht in dit opzicht ook specifieke aandacht aan de modernisering van de BLEU-BIT modeltekst, die de BLEU toelaat akkoorden over investeringsbescherming te onderhandelen met landen waarmee de EU nog geen investeringsbeschermingsakkoorden heeft. (zie supra) Deze modeltekst moet KMO-vriendelijk zijn en in lijn zijn met het Europees delegatiebesluit, maar moet tegelijk ook het regelgevingsrecht van de staten garanderen en de procedurele aspecten van een potentiële geschillenbeslechting verduidelijken.

xi. duurzame ontwikkeling

Vlaanderen wenst een duurzame handel. Het Vlaams handelsbeleid, zoals ook blijkt uit de verschillende opeenvolgende beleidsnota's, heeft specifieke aandacht voor duurzame ontwikkeling. Vlaanderen vraagt de Europese Unie dan ook om in de onderhandelingen hiervoor specifieke aandacht te hebben. Vlaanderen leeft van de export, maar dit staat een economie die sociaal en milieuvriendelijk is niet in de weg. Het moet daarom de ambitie zijn van de Europese Unie om ook via de vrijhandelsakkoorden bij te dragen tot de verdere duurzame ontwikkeling van de wereldeconomie.

Eveneens aandacht voor de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. Door de economische, sociale en milieuwaarden van de Europese Unie uit te dragen en samenwerking voorop te stellen, kan de handel in deze een hefboom betekenen voor de reductie van broeikasgassen en de bestrijding van armoede en ongelijkheid. In die zin dient er zeker ook een link gelegd te worden naar het respecteren van mensenrechten en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen.²¹ Wat handel betreft wijst de OESO en de WTO in 'Aid for trade at a glance 2015' op het belang van handel om de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen te bereiken. Niet minder dan 18 van de 169 specifieke doelen zijn handelsgerelateerd, zowel op het vlak van het institutionele kader met betrekking tot de handelsregels van de WTO, als met betrekking tot de functionele vorm van handel.²² Vlaanderen wil ontwikkelingslanden bijstaan bij hun duurzame ontwikkeling, hen marktperspectieven bieden in de EU en steunt daarom de Europese asymmetrische verbintenissen ten aanzien van de minst en lager ontwikkelde landen. Investerings hebben een belangrijke impact op de creatie van werkgelegenheid, diversificatie van de economie en het stimuleren van interne en buitenlandse investeringen. Het spreekt voor zich dat de private sector een belangrijke rol vervult in deze groeidynamiek.²³ Naast de steun aan de ontwikkeling van de lokale private sector in ontwikkelingslanden wil Vlaanderen ook de eigen private sector mobiliseren. Het engageren van de Vlaamse private sector voor ontwikkelingsdoelinden in het kader van het project van FIT en DiV 'private sector en ontwikkeling' moet hiertoe bijdragen.

²⁰ JESWALD W. SALACUSE, THE LAW OF INVESTMENT TREATIES, p. 89 (2nd ed. 2010).

²¹ Sustainable Development Goals, zie <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>.

²² OESO en WTO, Aid for trade at a glance 2015: reducing trade costs for inclusive, sustainable growth, pp. 242-243.

²³ OESO en WTO, Aid for Trade at a Glance 2013: Connecting to Value Chains, 2013, OECD Publishing, Parijs, 145.

Vlaanderen draagt zorg voor een gelijk speelveld. Los van de vrijhandels- en investeringsakkoorden dient ook aandacht besteed te worden aan de manier waarop handel gedreven wordt. Naast reeds bestaande internationale initiatieven, werkt de Europese Unie regelgeving uit die moet bijdragen tot een eerlijke, milieuvriendelijke en rechtvaardige handel. De praktische haalbaarheid, de overeenstemming met de multilateraal geldende regels alsook het garanderen van een internationaal gelijk speelveld zijn daarbij wel elementaire voorwaarden. Ook binnen het traject dat FIT en DiV hebben opgezet via een projectgroep 'private sector en ontwikkeling' wordt in dit kader specifieke aandacht gegeven voor wat de Vlaamse beleidsvoorstellen betreffen.

e. Toenemende vraag naar transparantie

Handelsdebat op basis van feiten. Een andere evolutie inzake handel is het intensieve maatschappelijke debat dat hierover plaatsvindt. Dit is een goede zaak, want handel belangt iedereen aan. Dit geïntensifieerde debat houdt de onderhandelaars en de overheden scherp en kan bijdragen tot de nauwgezette opvolging. Er moet immers vermeden worden dat vrijhandel ten koste gaat van waarden zoals vervat in het Artikel 3, §5 van het Verdrag van de Europese Unie.²⁴ Vlaanderen heeft ook aandacht voor de elementen die besproken worden tijdens het maatschappelijk debat.

Vlaanderen wenst grotere transparantie. Vlaanderen is voorstander van het debat en werpt zich daarom op als een voorvechter van de transparantie. Onderhandelingsmandaten zouden gemakkelijker moeten worden vrijgegeven door de Raad wanneer daar duidelijk vraag naar is. Dit laat de publieke opinie immers toe om zelf te evalueren of een mandaat aan de vooropgestelde maatschappelijke eisen voldoet.

Rol voor het Europees Parlement inzake democratische controle. Het Europees Parlement speelt een steeds belangrijkere rol in de onderhandelingen van handels- en investeringsakkoorden en dit sinds het Verdrag van Lissabon, dat bepaalt dat elk vrijhandels- en investeringsakkoord moet worden goedgekeurd door dit Parlement. Die betrokkenheid komt het best tot uiting in de TTIP-onderhandelingen met de VSA, waarbij het INTA-comité een resolutie aannam die de onderhandelingen wezenlijk in een andere koers heeft geduwd. Deze evolutie is toe te juichen. Raad en Parlement dienen finaal samen het onderhandelingsresultaat goed te keuren. Vlaanderen vindt dan ook dat er daarom moet gestreefd worden naar een grotere betrokkenheid van het Europees Parlement bij de voorbereiding en tijdens de onderhandeling van vrijhandels- en investeringsakkoorden.

De Europese Commissie werkt mee aan transparantere onderhandelingen. De TTIP-onderhandelingen hebben eveneens aangetoond dat het hele maatschappelijke middenveld nauw betrokken moet worden opdat de onderhandelingen kans zouden hebben op slagen. Dit is ook normaal, aangezien vrijhandelsonderhandelingen steeds meer betrekking hebben op regelgevende samenwerking. In dergelijke onderhandelingen hebben algemene beginselen, sociale en milieustandaarden, de eerbiediging van mensenrechten en de bevordering van duurzame ontwikkeling een groter belang dan voordien. Bovendien is de burger beter dan ooit geïnformeerd en wil deze ook beter geïnformeerd worden. Onderhandelingen over regelgeving vormen uitdagingen voor middenveldorganisaties, die zich daarom actiever in het maatschappelijke debat mengen. In dit opzicht is het belangrijk om feitelijk correcte informatie te delen met de verschillende belanghebbenden en zich niet door te sterke emotionele argumenten te laten leiden. De Europese Commissie heeft in dit licht de samenwerking met het Europees Parlement en de Raad versterkt en neemt zich voor om alle onderhandelingsrichtsnoeren (mits akkoord van de Raad) en EU-teksten te publiceren voor het grote publiek. Daarnaast wil de Europese Commissie de bredere toegang tot meer documenten verlenen en die toegang eenvoudiger maken via een speciaal online platform.

²⁴ Art. 3, §5 VEU: "In de betrekkingen met de rest van de wereld handhaaft de Unie haar waarden en belangen en zet zich ervoor in, en draagt zij bij tot de bescherming van haar burgers. Zij draagt bij tot de vrede, de veiligheid, de duurzame ontwikkeling van de aarde, de solidariteit en het wederzijds respect tussen de volkeren, de vrije en eerlijke handel, de uitbanning van armoede en de bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder de rechten van het kind, alsook tot de strikte eerbiediging en ontwikkeling van het internationaal recht, met inbegrip van de inachtneming van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties."

Vlaamse transparantie-initiatieven. Vlaanderen neemt in dit kader ook bijkomende initiatieven, naast de klassieke bevragingen bij het ruime maatschappelijk middenveld in de aanloop naar onderhandelingen. In het kader van de TTIP-onderhandelingen en na het afsluiten van de CETA-onderhandelingen heeft het Departement internationaal Vlaanderen (DiV) informatiesessies georganiseerd bij het Vlaams-Europees Verbindingsagentschap (VLEVA) waarbij het ruime maatschappelijke middenveld geconsulteerd werd. Daar dit een zeer succesvolle formule is gebleken, is het de bedoeling om op deze manier verder te werken en geregeld dergelijke sessies te houden. Ook via de provinciale roadshows van FIT wordt aandacht gegeven en informatie gedeeld met de economische actoren. Op die manier wil Vlaanderen overgaan van een passieve transparantioefening naar een actief belanghebbendenmanagement.

Het Vlaams Parlement wordt betrokken. Vlaanderen heeft erop aangedrongen specifieke onderhandelingsdocumenten voor de Vlaamse Parlementsleden beschikbaar te stellen voor consultatie.

f. Stijgende aandacht voor waarden in handel en investeringen

Internationale handel respecteert mens en milieu. Traditionele vrijhandelsakkoorden zijn beperkt tot tariefverlaging. Mede omwille van de impasse in de WTO onderhandelt de Europese Commissie vrijhandelsakkoorden die verreichend en ambitieus zijn. Niet enkel tarieven worden verlaagd; er worden ook niet-tarifaire handelsbarrières weggewerkt. Dit heeft een gunstige impact op productprijzen en de variëteit aan producten die worden aangeboden. Consumenten vinden echter niet enkel prijzen belangrijk. De 'nieuwe consument' heeft steeds meer aandacht voor de duurzaamheid van producten en wenst meer te weten over de omstandigheden waarin producten vervaardigd zijn. Respect voor mensenrechten, waardig werk, milieustandaarden én ook arbeidsstandaarden zijn bewuste en ethische overwegingen geworden in zijn koopgedrag.

Zorgvuldige en zorgzame consumenten dragen bij tot verduurzaming. Vlaanderen verwelkomt deze paradigmaverandering in het consumentengedrag. Correcte informatie over bovenstaande criteria is essentieel om bewust en ethisch koopgedrag aan de dag te leggen. Dit proces is al enige tijd aan de gang. Europese standaarden ter zake behoren meestal bij de hoogste van de wereld. Toch is dit niet altijd het geval. In een geglobaliseerde economie waarin consumenten door de mondiale waardenketens nog amper exporteurs van importeurs kunnen onderscheiden, is het belangrijk een nieuw handelsbeleid uit te werken met focus op (1) maatschappelijk verantwoord ondernemen en (2) zorgvuldigheidsschema's waarin mensenrechten, sociale en arbeidsrechten alsook milieustandaarden prioritaire aandacht krijgen. Parallel hieraan dient gewaakt te worden over de regelgevende coherentie, niet in het minst in het licht van de circulaire economie.

i. maatschappelijk verantwoord ondernemen

Vlaanderen wenst aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. Vlaanderen streeft naar het in overeenstemming brengen van Europese vrijhandelsakkoorden met Vlaamse waarden inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen; een onderwerp dat meer dan ooit op de nationale en internationale politieke handelsagenda staat en in belang toeneemt. Zowel Vlaamse bedrijven als sectorfederaties zijn bewust van het internationaal karakter van hun handelsketen en de sociale en milieuverantwoordelijkheid die zij dragen.

Specifieke bepalingen en partnerschappen dragen bij tot maatschappelijk verantwoord ondernemen. In de handels- en investeringsakkoorden worden aparte bepalingen opgenomen in verband met milieu, arbeid en transparantie. Vlaanderen stelt zich tot doel in specifieke hoofdstukken rond duurzaamheid ook afspraken inzake de bevordering van maatschappelijk verantwoord ondernemen op te nemen met mechanismen voor monitoring en handhaving.

ii. arbeidsstandaarden en milieustandaarden

Vlaanderen wenst eerlijke en rechtvaardige handel met respect voor de standaarden. Het handelsbeleid is tevens een middel om arbeids- en milieustandaarden te promoten. Handelsliberalisering dient als hefboom om deze standaarden wereldwijd te verhogen. Vlaanderen hecht een groot belang aan eerlijke en rechtvaardige handel waarbij de internationale arbeids- en milieustandaarden worden gerespecteerd. In de vrijhandelsonderhandelingen worden deze standaarden, zoals voorheen vermeld, een belangrijke en juridisch afdwingbare plaats geboden. Deze Europese praktijk wordt door Vlaanderen onderschreven.

Mens en milieu ook in de BLEU-BIT's gerespecteerd. Ook in onze eigen bilaterale investeringsakkoorden (BLEU-akkoorden) worden bepalingen met betrekking tot arbeids- en milieustandaarden opgenomen. Ter zake zal Vlaanderen geen nieuwe BLEU-BIT modeltekst goedkeuren zonder ambitieuzere milieu- en arbeidsbepalingen. Hierbij wil Vlaanderen een voorbeeld nemen aan het EU-vrijhandelsakkoord met Canada (CETA) (zie infra).

Arbeids- en milieustandaarden worden niet enkel via handelsakkoorden bevorderd. Vlaanderen blijft hoe dan ook, los van het handelsbeleid ‘an sich’, nauw samenwerken met multilaterale organisaties, zoals onder andere de Internationale Arbeidsorganisatie, om de arbeids-en milieustandaarden wereldwijd te bevorderen.

iii. mensenrechten

Het respecteren en waarborgen van de mensenrechten is een fundamentele waarde van de Vlaamse samenleving. Wil Vlaanderen duurzame groei creëren, zal ook deze waarde, naast hoge milieu- en arbeidsstandaarden, in het handelsbeleid worden nagestreefd.

Handel gelinkt aan partnerschapsakkoorden en samenwerking inzake mensenrechten. De Europese praktijk is om in de preambules van handels- en investeringsakkoorden steeds te verwijzen naar de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens. Vlaanderen steunt en onderschrijft deze praktijk. Deze akkoorden zijn bovendien vaak ook juridisch gelinkt aan partnerschapsakkoorden die de Europese Unie onderhandelt en waarbij principes rond mensenrechten, de rechtstaat en democratie als hefboom voor internationale handel worden voorgesteld.

Impactstudies inzake mensenrechten zijn van deze tijd. Vlaanderen zal er bij de Europese Commissie op aandringen om, naast de reeds gebruikelijke opmaak van een duurzaamheidsimpactstudie, tevens een “*human rights impact assessment*” uit te voeren. Het pleit voor zich dat wanneer handels- en investeringsakkoorden onderhandeld worden in het kader van een uitgebreid partnerschapsakkoord waarin samenwerking inzake mensenrechten vervat ligt, deze link eveneens gelegd wordt in het handelsakkoord dat aan het partnerschap verbonden is. Op die manier wil Vlaanderen bijdragen tot de herbevestiging van de mensenrechtenverplichtingen van staten en verdere samenwerking op dit vlak versterken.

g. De globalisering vorm geven

Handel en investeringen zijn een opportuniteit om de globalisering vorm te geven op basis van gedeelde Europese waarden. Uit het bovenstaande mag duidelijk blijken dat het sluiten van handels- en investeringsakkoorden niet enkel een middel is om economische groei te stimuleren, maar ook een instrument voor duurzame ontwikkeling te stimuleren. Daarom dringt Vlaanderen er bij de Europese Commissie en binnen de Belgische context op aan om bij de start van iedere onderhandeling met derde landen voor een vrijhandels- en/of investeringsakkoord een apart hoofdstuk over duurzame ontwikkeling op te nemen, inclusief bepalingen met betrekking tot milieu, arbeid (inclusief waardig werk) en transparantie (inclusief consultatie met het maatschappelijk middenveld) te voorzien. Vlaanderen gelooft dat wanneer de globalisering zich verderzet zoals deze nu plaatsvindt, via vrijhandels- en/of investeringsakkoorden kan bijgedragen worden tot een geglobaliseerde economie op basis van de voor Vlaanderen en Europa gedragen waarden. In dit opzicht dient het geostrategische aspect van de vrijhandelsakkoorden niet onderschat te worden.

5. OVERZICHT VAN DE ONDERHANDELINGEN

Vlaanderen onderhandelt met vertrouwen. Vele vrijhandelsakkoorden zijn reeds in voege, maar het is pas vanaf 2011 (het vrijhandelsakkoord met Zuid-Korea) dat we zicht krijgen op de uitwerking van moderne Europese vrijhandelsakkoorden. Een aantal andere akkoorden, zoals met Canada, Vietnam en Singapore, zijn afgerond, maar nog niet in werking getreden. Daarom zal het erop aankomen om in de komende jaren een degelijke post-factum analyse te voeren. Op die manier kan het handelsbeleid van de EU ten gronde geëvalueerd worden. In afwachting van deze analyse wordt, in navolging van de resultaten die voortkomen uit de studies en analyses van het Steunpunt Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking, met vertrouwen gekeken naar de lopende en in aantocht zijnde vrijhandels- en investeringsonderhandelingen.

Met zoveel mogelijk partners als het kan, maar bilateraal en regionaal als het moet. Vlaanderen heeft er steeds de voorkeur aan gegeven om zoveel mogelijk regels vast te stellen op multilateraal niveau in de schoot van de WTO. Hiervan wordt in de toekomst niet afgeweken. Toch moet worden vastgesteld dat mede door de trage evolutie op dit onderhandelingsniveau vele landen plurilateraal, regionaal en bilateraal aan het onderhandelen zijn. Europa moet volgen om haar handelspositie te verstevigen en grip te houden op de internationale handelscontext. Vlaanderen steunt die evolutie. Daarbij geeft Vlaanderen voorkeur aan onderhandelingen met de belangrijkste handelspartners (Canada, de Verenigde Staten van Amerika, Japan, ...) alsook met die landen die tot de grootste groeipolen behoren (China, India, MERCOSUR, ASEAN, ...). Aangezien onderhandelingen echter vaak onderhevig zijn aan politieke en economische gebeurtenissen wordt in het bilaterale luik hieronder een geografisch overzicht gegeven, omdat de succesvolle afronding van onderhandelingen moeilijk ingeschat kan worden. Dit doet echter geen afbreuk aan het belang om onderhandelingen met de belangrijkste (bestaande) partners verder uit te diepen alsook met de belangrijkste groeipolen onderhandelingen van de 21^e eeuw aan te knopen en de onderhandelingsresultaten ervan uit te voeren, vooral wanneer in die groeipolen vele handelsobstakels zijn weg te werken.

a. Multilateraal

De DDA als basis, maar thematische uitbreiding lijkt mogelijk. De huidige multilaterale handelsonderhandelingen in het kader van de WTO werden op basis van de DDA gevoerd tot aan de WTO-conferentie in Nairobi (MC10). Op deze conferentie werd evenwel beslist na te gaan in hoeverre deze onderhandelingsagenda, in het licht van de vele uitdagingen in het geglobaliseerde handelskader, niet kan worden aangevuld met nieuwe thema's die naast de onderhandelingen van de DDA kunnen worden onderhandeld. De DDA onderhandelingen vingen al in 2001 aan en kennen een zeer moeilijk verloop. (zie supra) Daarom kan niet langer gewacht worden met het onderhandelen van multilaterale regels over een reeks nieuwe thema's. Toch moet tegen het licht van de moeizame onderhandelingen op multilateraal niveau een aantal belangrijke vaststellingen gemaakt worden.

- (1) Het is enerzijds toe te juichen dat **het ledenaantal van de WTO blijft groeien**. Hoe meer landen zich inschrijven op de multilaterale handelsregels hoe beter. Het maakt de onderhandelingen er anderzijds niet eenvoudiger op temeer daar er *de facto* gewerkt wordt met consensus hoewel dit *de jure* de werkwijze niet is. Dat de DDA bovendien een '*one package deal*' is (er kan pas een akkoord zijn als er een akkoord is over alle onderdelen), maakt het bereiken van een akkoord er niet gemakkelijker op. Tijdens MC10 in Nairobi werd de moeilijkheid daarvan ingezien en werd dit principe van de '*single undertaking*' los gelaten: er werden bijvoorbeeld voor landbouw beslissingen genomen voor één luik van het landbouwdossier, nl. uitvoerconcurrentie, terwijl over markttoegang en interne steun geen beslissingen werden genomen. Een aantal 'jonge' leden heeft het echter niet begrepen op het afbouwen van protectionistische regels. De discussie in de DDA reduceren tot een discussie tussen blokken is te simplistisch, maar afhankelijk van het onderwerp dat onderhandeld wordt, valt toch vast te stellen dat er allianties ontstaan tussen landen die voor een specifiek onderwerp een doorbraak bewerkstelligen.
- (2) Het is enerzijds toe te juichen **dat de Europese Unie**, samengenomen met voorsprong de grootste economie van de wereld, **het voortouw neemt** in de DDA-onderhandelingen, permanent zoekende naar nieuwe compromissen, en moreel ook een voorbeeldfunctie opneemt door het Europees handelsbeleid exemplarisch te maken. Het is anderzijds opvallend dat ondanks de inspanningen, niet in het minst in het landbouwbeleid van de Europese Unie, andere WTO-leden dit voorbeeld niet volgen.
- (3) Het is toe te juichen **dat alle WTO-leden blijven geloven in en hun steun blijven uitspreken voor het multilaterale handelssysteem**. Die houding trekt de onderhandelingen echter niet uit het slop zolang de discussie niet gevoerd mag worden over wat er best nog op het multilateraal niveau dient onderhandeld te worden en wat er beter via plurilaterale, regionale en bilaterale onderhandelingen gevoerd wordt. De EU heeft met goedkeuring van de lidstaten de *Lamy-doctrine*²⁵ verlaten en het zou daarom minstens mogelijk moeten zijn om het debat te voeren over wat er multilateraal dient geregeld te worden en wat de onderhandelingen op andere niveaus moeten regelen.

²⁵ Lamy-doctrine: Voormalig directeur-generaal van de WTO, Pascal Lamy, was voorheen ook Europees Commissaris voor handel en in die periode hield hij vast aan een gemeenschappelijk handelsbeleid van de EU dat exclusief gestoeld was op multilaterale WTO-onderhandelingen, die *in fine* moeten leiden tot een evenwichtig handelssysteem op wereldschaal en gebaseerd is op afdwingbare maatregelen (Global Economic Governance).

b. Plurilateraal

Plurilaterale onderhandelingen zijn onderhandelingen die gebeuren in de schoot van de WTO, maar niet door alle leden van de WTO. Op het moment dat er een voldoende groot aantal WTO-leden bereid is om zich in onderhandelingen over een onderwerp te engageren en zij dus een voldoende groot percentage van de wereldhandel vertegenwoordigen, kunnen plurilaterale onderhandelingen worden aangeknoopt. Deze onderhandelingen worden dan gevoerd met het doel deze op termijn te laten uitgroeien tot multilaterale akkoorden waarbij alle WTO-leden zich vervolgens aansluiten.

Plurilaterale onderhandelingen kunnen op termijn multilaterale akkoorden worden. Deze manier van onderhandelen wordt door Vlaanderen toegejuicht omdat het toelaat om over onderwerpen te onderhandelen die buiten het toepassingsveld van de DDA vallen, maar op termijn wel kunnen bijdragen tot het grote regelgevende kader waarbinnen de wereldhandel opereert. Vlaanderen is ervan overtuigd dat dit type van onderhandelingen een hefboom kan zijn om het multilaterale handelskader te moderniseren.

i. EGA

Sommige goederen hebben hoge tarieven terwijl ze een milieuvriendelijk karakter hebben. De onderhandelingen over milieugoederen (*Environmental Goods Agreement* – EGA) gaan over het verlagen van tarieven met betrekking tot goederen die een milieuvriendelijk karakter hebben. Het doel van deze plurilaterale onderhandelingen is goederen, gelinkt aan groene energie, vuilnisbeheer en afvalwaterbeheer, interessanter te maken op de wereldmarkt.

Afbouw van die tarieven kan handel verduurzamen. Een graduele afbouw van de geldende tarieven wordt verder besproken. Concreet wordt gewerkt met een lijst van goederen waarvan de tarieven naar 0 worden herleid bij inwerkingtreding van het akkoord. Een tweede lijst van goederen zal in een graduele tariefafbouw voorzien die over een langere periode (van een aantal jaren) zal lopen. Tot slot zal een lijst van goederen worden gepresenteerd die de gevoelige producten oplijst en waar geen tariefverlaging wordt voor vooropgesteld. De Europese eis om ook diensten, gelieerd aan de verkoop van de milieugoederen, te betrekken in de onderhandelingen lijkt mogelijk te zijn.

Vlaanderen staat positief tegenover EGA-onderhandelingen. Vlaanderen verwelkomt deze onderhandelingen en hoopt op een zo breed mogelijke lijst aan goederen waarvan de tarieven worden verlaagd. Daarbij is het wel belangrijk om consistent te blijven in de bepaling van wat milieuvriendelijk is en wat niet. Daarom dienen ook de productieprocessen in ogenschouw genomen te worden en dienen substituten van producten zowel in hun uitwerking als in hun productieproces beoordeeld te worden op hun bijdrage tot het milieu.

ii. GPA

GPA gaat over transparantie in overheidsopdrachten. Dit plurilaterale akkoord is een akkoord over overheidsopdrachten (*Government Procurement Agreement*, GPA) waarbij 17 partijen en dus 45 leden²⁶ van de WTO betrokken zijn en waarbij nog eens 30 WTO-leden deelnemen aan het GPA Comité als waarnemer. 10 waarnemers zitten in het toetredingsproces, waaronder China.

Reciprociteit in overheidsopdrachten bewerkstelligen. Het fundamentele doel van het GPA is om op basis van reciprociteit markten voor overheidsopdrachten onder de partijen te openen. De huidige partijen vertegenwoordigen samen ongeveer 1700 miljard US Dollar aan overheidsopdrachten op jaarbasis die open staan voor internationale concurrentie (i.e. leveranciers uit GPA-partijen die kunnen deelnemen aan het leveren van goederen, diensten of in de bouw).

²⁶ 17 partijen, waarbij de EU 28 WTO-leden vertegenwoordigt.

De GPA bestaat voornamelijk uit twee delen: de tekst van de overeenkomst en de markttoegangsschema's en verbintenissen van de partijen.

Open, eerlijke en transparante concurrentievoorwaarden. De tekst van de overeenkomst verplicht de partijen open, eerlijke en transparante concurrentievoorwaarden te waarborgen bij overheidsopdrachten. Deze verplichtingen gelden echter niet automatisch voor alle overheidsopdrachten. Het is hier dat de markttoegangsschema's van de partijen een rol spelen. Alleen die overheidsopdrachten die door de opgegeven instanties worden uitgevoerd en enkel betrekking hebben op de vastgestelde goederen of diensten dat de opgegeven drempelwaarden overstijgt, worden gevat door de overeenkomst. Deze schema's zijn publiek beschikbaar op de website van de WTO.

Nationale en internationale handhaving. Als een bindend internationaal verdrag wordt het GPA beheerd door het Comité inzake overheidsopdrachten die is samengesteld uit vertegenwoordigers van alle partijen. De handhaving van de overeenkomst wordt gerealiseerd door middel van twee mechanismen: het binnenlandse controlemechanisme op nationaal niveau en het WTO-mechanisme voor geschillenbeslechting op internationaal niveau.

Vlaanderen hoopt op meer toetredingen, Vlaanderen hoopt dat het akkoord snel meer leden telt. Er moet echter over gewaakt worden dat de voorstellen van de kandidaat-toetreders overeenkomen met de engagementen die de huidige leden reeds hebben aangegaan. Wat de VSA betreft, is het opmerkelijk dat minder dan 40 gefedereerde staten het GPA laten doorwerken op hun territorium. Het is dan ook in dit kader dat bijkomende engagementen via bilaterale en regionale handelsakkoorden moeten worden bekomen.

iii. TISA

Onderhandelingen over handel in diensten tussen 78 landen. Het Akkoord over handel in diensten (*Trade in Services Agreement*) is een handelsovereenkomst waarover momenteel wordt onderhandeld door 51 leden van de WTO, inclusief de EU en haar lidstaten²⁷. Het door de Raad gegeven mandaat aan de Europese Commissie kan geraadpleegd worden op de website van de Europese Commissie, directoraat-generaal voor handel. Samen zijn de deelnemende landen goed voor 70% van de wereldhandel in diensten.

Vorbij het Algemeen Akkoord betreffende Handel in Diensten. TISA is gebaseerd op het *General Agreement on Trade in Services*, afgekort GATS, waarbij alle WTO-leden betrokken zijn. De belangrijkste bepalingen van GATS, met name de reikwijdte, definities, markttoegang, nationale behandeling en vrijstellingen, worden ook in TISA besproken. De gesprekken verlopen echter op basis van de voorstellen van de deelnemers. TISA is gericht op de openstelling van de markten en de verbetering van de regels inzake licentieverlening, financiële diensten, telecommunicatie, e-commerce, zeevervoer en professionals die tijdelijk in het buitenland verblijven om er een dienst te verlenen.

Vlaanderen heeft vele offensieve belangen in deze onderhandelingen. Vlaanderen neemt een offensieve houding aan in deze onderhandelingen omdat dit akkoord op termijn kan uitgroeien tot een multilateraal akkoord dat een aanzienlijke verbetering van de regelgeving zou inhouden inzake de handel in diensten. Toch dient er gewaakt te worden over hoe de regels worden vastgelegd met betrekking tot de mobiliteit van dienstverleners.

²⁷ Naast de EU en haar 28 lidstaten gaat het ook om Australië, Canada, Chili, Colombia, Costa Rica, Hong Kong, IJsland, Israël, Japan, Liechtenstein, Mauritius, Mexico, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Pakistan, Panama, Peru, Taiwan, Turkije, de Verenigde Staten van Amerika Zuid-Korea en Zwitserland.

iv. ITA

80 landen akkoord over verdere liberalisering van de handel in informatietechnologie. Op 16 december 2015 hebben 53 WTO-leden een akkoord bereikt over het tweede Information Technology Agreement of ITA2. Dit akkoord is een update van het eerste akkoord over informatietechnologie (ITA) uit 1996 en is meteen de eerste grote tariefeliminatie in de 21^e eeuw.

Tarieven van 201 producten verlaagd. De tarieven van 201 technologische producten, zoals semi-conductoren van de nieuwe generatie, MRI machines, videospelconsoles en scanners, die 10 % van de internationale handel omvatten, zullen worden verwijderd. De opbrengst van ITA2 zou zo'n 1,300 miljard US Dollar zijn. Voor ieder product is er een overgangperiode afgesproken. De eerste tariefvermindering zal in juli 2016 plaatsvinden, binnen 3 jaar zullen 90% van de tarieflijnen worden verwijderd. Op 1 januari 2024 zullen uiteindelijk alle tarieven worden verwijderd.

Ook niet-tarifaire handelsbarrières weggewerkt. Naast het verwijderen van tarieven, verbinden de partijen zich er ook toe om onderhandelingen over non-tarifaire handelsbarrières in de informatietechnologiesector te intensiveren. De snelle technologische ontwikkelingen worden bovendien in acht genomen, doordat de verdragspartijen elkaar minstens één keer per jaar zullen ontmoeten en de lijst wordt herbekeken. ITA2 is multilateraliseerbaar; andere WTO-leden kunnen eveneens toetreden tot ITA2 mits aanvaarding van de productlijst.

Het onderhandelingsresultaat in ITA 2 kan positief zijn voor Vlaanderen. De impact van het ITA2 zal ook in Vlaanderen niet onopgemerkt voorbijgaan:

- Vlaanderen heeft een economie die leeft van de export en toegankelijker markten hebben in het verleden altijd een gunstige impact gehad op de Vlaamse economie.
- Vlaanderen zet in op de vierde industriële revolutie, het internet der dingen, 3D-printing, nanotechnologie, biotechnologie, e.d. Door een bijkomend pakket van 1,3 biljoen US dollar aan jaarlijkse handel in IT-goederen mag Vlaanderen verwachten dat de essentiële IT-producten voor deze economische reconversie goedkoper zullen worden en derhalve zullen bijdragen tot lagere kosten voor de uitbouw van de economie.

c. Bilateraal en regionaal

Bilateraal om verder te gaan dan wat multilateraal is afgesproken. Bilaterale en regionale handels- en investeringsakkoorden laten handelspartners toe om verder te gaan en ambitieuzere akkoorden te sluiten dan de akkoorden die plurilateraal of multilateraal zijn afgesproken. De WTO laat in GATT Art. XXIV ook toe dat bilaterale en regionale akkoorden gesloten worden op voorwaarde dat ze de regels van de WTO respecteren en inderdaad verder gaan dan de regels die binnen de WTO geldend zijn.

Vlaanderen steunt het afsluiten van meer bilaterale akkoorden. Zoals voorheen vermeld, heeft de EU de Lamy-doctrine achter zich gelaten en heeft ze aangeknoopt bij de reeds gangbare trend waarbij steeds meer bilaterale en regionale vrijhandelsakkoorden worden gesloten. Vlaanderen heeft deze evolutie mee ondersteund, maar heeft daarbij altijd gezegd dat deze als een aanvulling worden beschouwd op het multilaterale handelskader. Die visie wordt aangehouden, rekening houdende met de ambitie van Vlaanderen om een diepgaande dialoog op te zetten over de vraag wat het multilaterale kader dient te regelen en wat er via andere akkoorden geregeld dient te worden.

i. Noord-Amerika

Noord-Amerika: Canada, VSA en Mexico. De Noord-Amerikaanse handelspartners Canada, de VSA en Mexico, zijn zeer belangrijke handelspartners van Vlaanderen en de Europese Unie. Gericht op de vrijhandel en voortrekkers binnen de WTO, hebben de EU en deze drie economische grootmachten veel waarden, visies en handelstroeven gemeen. Die band laat toe om de vier economieën nauwer op elkaar af te stemmen via bilaterale vrijhandels- en investeringsonderhandelingen en verder te gaan dan wat via plurilaterale en multilaterale onderhandelingen is vastgelegd.

De Noord-Amerikanen zijn strategische partners. Deze onderhandelingen bieden tevens de opportuniteit om, dankzij het grote percentage in de wereldhandel die de vier vertegenwoordigen, regels vast te leggen die nadien ook door andere handelspartners kunnen worden overgenomen. Aldus kunnen deze onderhandelingen hefboomen creëren om het regelgevend kader van de wereldhandel verder te moderniseren op basis van regels, standaarden en waarden die gedeeld worden door Noord-Amerika en Europa.

1. CETA

Het “Comprehensive Economic and Trade Agreement”, afgekort CETA, is een ondertekend, maar nog niet geratificeerd vrijhandelsakkoord tussen de EU en Canada. Het akkoord is erop gericht om Canadese en Europese bedrijven meer en betere kansen te geven in de respectievelijke Canadese en Europese interne markt. Tegelijk moet dit akkoord de werkgelegenheid ondersteunen in Europa.

CETA lost problemen op en maakt het voor Vlaamse ondernemingen gemakkelijker om zaken te doen in Canada. Bijna alle douanetarieven worden naar 0 herleid en de overheidsopdrachten worden opengesteld voor Europese bedrijven, zelfs op het niveau van de Canadese provincies. CETA laat toe om samen te werken inzake regelgeving en beschermt intellectueel eigendomsrecht beter. Handel in diensten wordt beter geregeld en het akkoord voorziet in voorspelbare voorwaarden voor investeerders met onder meer het *Investment Court System* dat op geen enkele manier democratie, milieu of gezondheid en veiligheid van consumenten in het gevaar kan brengen. Er is ook een luik duurzame ontwikkeling opgenomen. Enige uitzondering op de verdiepte handel in diensten zijn de diensten die zijn opgenomen in een “annex II” waardoor openbare diensten, zoals gezondheidszorg en onderwijs zijn uitgesloten uit het akkoord.

Het onderhandelingsmandaat werd openbaar gemaakt en kan geconsulteerd worden. Ook het hele akkoord kan teruggevonden worden op de website van de Europese Commissie, DG Handel. Het akkoord wordt vertaald en daarna wordt het voor goedkeuring voorgelegd aan het Europees Parlement, de Raad en de lidstaten van de Europese Unie.

Tot nu toe is CETA het beste akkoord ooit. Vlaanderen beschouwt deze onderhandelingen als de meest succesvolle onderhandelingen die tot nu toe onderhandeld zijn en ziet de uitkomst van deze onderhandelingen dan ook als een voorbeeld voor toekomstige onderhandelingen. Vlaanderen is eveneens tevreden dat deze onderhandelingen het mogelijk hebben gemaakt om in de marge van de onderhandelingen een oplossing te onderhandelen voor de export van appels en peren naar Canada. Dit akkoord is er gekomen net nadat Rusland sancties afkondigde tegen deze producten waardoor de Vlaamse fruitteelt zwaar geraakt werd.

2. TTIP

Het *Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership*, afgekort TTIP, is het handels- en investeringsakkoord dat tussen de EU en de VSA wordt onderhandeld. Ook dit akkoord is erop gericht om bedrijven aan beide kanten van de Atlantische oceaan betere kansen te geven op de Amerikaanse en Europese interne markt. Deze onderhandelingen, tussen de twee grootste economieën van de wereld, zijn ook de meest ambitieuze onderhandelingen die de EU heeft ondernomen. Hoewel het ambitieniveau gelijkaardig is aan het CETA-akkoord, gaan de onderhandelingen met de VSA nog een eind verder. In totaal zal het akkoord om en bij 30 hoofdstukken tellen, verdeeld over 3 pijlers: (1) markttoegang, (2) regelgevende samenwerking, en (3) regels.

Het onderhandelingsmandaat kan geconsulteerd worden. Tevens kan men op dezelfde website alle onderhandelingsstukken van de Europese Commissie terugvinden en heeft de Europese Commissie een zeer grote inspanning gedaan om deze onderhandelingen uit te leggen in een begrijpbare taal. Op die manier tracht de Europese Commissie de transparantie te vergroten.

Vlaanderen stelt zich offensief op in deze onderhandelingen om volgende redenen:

- Hoewel de **tarieven** tussen de EU en de VSA gemiddeld laag zijn (ongeveer 3%), zijn de piektarieven in een aantal belangrijke sectoren, waaronder textiel (+30%), nog steeds onaanvaardbaar hoog voor de handel tussen de twee belangrijkste economieën ter wereld. Bovendien worden heel wat lage tarieven systematisch toegepast, ook wanneer een goed voor herstelling of in de bewerking van het proces naar de VSA gevoerd wordt. Daardoor moet er vaak verschillende keren eenzelfde tarief betaald worden voor hetzelfde goed.
- Naast tarieven zijn er heel wat **technische, sanitaire en fyto-sanitaire alsook andere niet-tarifaire belemmeringen** die het voor de Vlaamse ondernemer moeilijk maken om te exporteren naar of te investeren in de VSA. Het zijn vooral die regels die het voor KMO's moeilijk maken om te exporteren naar de VSA. Zij weten vaak niet welke technische voorschriften gelden of welke certificaten, bewijzen en documenten er aan hun goederen en diensten moeten worden verbonden om toegang te krijgen tot de Amerikaanse markt. Naast het vereenvoudigen en stroomlijnen van die regels, wil Vlaanderen dat er specifieke inspanningen worden geleverd om KMO's te ondersteunen om zo hun kansen op exporteren naar de VSA te vergroten.
- Inzake **overheidsopdrachten**, is de VSA weinig transparant en bijzonder gesloten (cf. GPA-onderhandelingen). Zelfs regelgeving die ingaat tegen de regels van de WTO wordt aangehouden en maakt het *de facto* onmogelijk om mee te dingen naar overheidsaankopen van goederen en diensten.

- Rekening houdend met de nieuwe economische evoluties (zie supra) en vaststellend dat vele Amerikaanse bedrijven actief zijn in Vlaanderen en zo bijdragen aan de reconversie van de Vlaamse economie, en zich aanpassen aan de vierde revolutie, is er nood aan goede regels omtrent **grensoverschrijdende gegevensstromen**.
- Tot slot wil Vlaanderen, gelijkaardig aan de CETA-onderhandelingen, dat met de VSA samengewerkt wordt rond betere bescherming van **intellectuele eigendomsrechten**, toegang tot **energie en grondstoffen**, **geografische aanduidingen**, **handelsfacilitering** en **douanesamenwerking**.

Vlaanderen waakt uiteraard ook over de **defensieve belangen**, in het bijzonder met betrekking tot de culturele exceptie en de uitsluiting van audiovisuele en de bescherming en vrijwaring van openbare diensten van algemeen belang, zoals onder meer de gezondheidszorg of het onderwijs, en toekomstige sectoren. Het akkoord moet ook negatieve gevolgen voor economische, arbeids- en milieustandaarden voorkomen in het kader van de duurzame ontwikkeling en de consumentenbescherming garanderen.

3. MEXICO

Modernisering van het bestaande vrijhandelsakkoord. Mexico en de EU beschikken reeds over een vrijhandelsakkoord, maar dat dateert al van 1997. Daarom wordt er over een modernisering gesproken om het akkoord qua ambitieniveau gelijk te trekken met CETA en TTIP. De moderniseringsonderhandelingen dienen geopolitiek gesitueerd te worden. Mexico is het derde en laatste land van de NAFTA-regio waarmee de EU onderhandelingen wil aanknopen over een verregaand vrijhandels- en investeringsakkoord op basis van de bevoegdheden waarover het vandaag beschikt. Zo wilde Mexico in 2000 een investeringshoofdstuk in het akkoord, maar dat was toen niet mogelijk. Het land diende daarom met Europese lidstaten bilaterale investeringsakkoorden te onderhandelen, waaronder ook België en Luxemburg.

Mexico is een strategische partner. Het akkoord is van belang omdat Mexico één van de meest open economieën ter wereld is. Het land heeft niet minder dan 40 verschillende vrijhandelsakkoorden gesloten met diverse landen. Mexico speelt bovendien een trekkende rol in de onderhandelingen op het multilaterale niveau. Het land staat mee aan de wieg van dat andere grote vrijhandels- en investeringsakkoord, samen met Canada, de Verenigde Staten en 10 andere landen rond de Grote Oceaan, nl. het *Trans-Pacific Partnership* (TPP). De regels die in dit akkoord zullen staan, zijn op eenzelfde leest geschoeid dan de andere akkoorden waar de VSA bij betrokken is. TPP zou naast TTIP (dat wel ambitieuzer is) een grote mate van gelijkheid kunnen kennen en derhalve kunnen bijdragen tot het bekomen van nieuwe regels op het multilaterale niveau.

Handel met en in Mexico is opportuun. Gelijkaardig aan het kader dat aanleiding gaf voor het opstarten van vrijhandels-onderhandelingen eind jaren 1990, is het ook nu weer van cruciaal belang om een akkoord met Mexico te sluiten. Onbekend is onbemind, maar in dit geval is dat fout.

- Mexico is 'de fabriek' van Noord-Amerika en heeft in de laatste 20 jaar bewezen een economisch en politiek stabiel land te zijn. De export is zo groot als die van heel Latijns-Amerika samen (Brazilië inclusief) doordat het 80% aan industriegoederen uitvoert en slechts 20% landbouwproducten.
- Mexico is een middeninkomensland geworden, mede dankzij het openstellen van de economie. Hoewel de armoede in het land nog bijzonder hoog is, kan men toch vaststellen dat er een grotere middenklasse is ontstaan die in staat is om te consumeren.
- De belangrijkste importproducten vanuit Mexico zijn minerale grondstoffen, machines en elektronische en transportgoederen. De belangrijkste exportproducten zijn machines en elektronische goederen, transportgoederen en chemische producten (allen van belang voor de Vlaamse export).

- Mexico heeft jaarlijks 25 miljoen vakantiegangers die graag aan de kusten, maar ook in het binnenland, in goed uitgeruste hotels vertoeven. De consumptie van luxeproducten is daarvoor stijgende. Mexico is mede daardoor de tweede grootste afzetmarkt voor Europese goederen en de derde grootste leverancier na de VSA en China.
- Mexico heeft een investeringsplan van 500 miljard US dollar aangenomen dat wordt uitgerold van 2014 tot 2018. Deze zullen vooral in infrastructuur worden geïnvesteerd. Daarbij staat de multimodale omsluiting hoog op de agenda.
- Mexico legt het Pact voor Mexico ten uitvoer. Dit pact houdt een vrijmaking van de energie-sector in, de vrijmaking van de telecommarkt (wat een privaat monopolie was), een fiscale hervorming en een hervorming van de sociale zekerheid en de arbeidsmarkt (die de ontbrekende flexibiliteit voorziet), een hervorming ten voordele van een transparantere overheid, veiligheidshervormingen, een onderwijshervorming en een politieke hervorming.
- Inzake diensten voeren toerisme, luchtverkeer en transport over zee de lijsten aan.

Vlaanderen steunt onderhandelingen met Mexico. Rekening houdende met het feit dat België de derde grootste Europese investeerder is in Mexico, na Spanje en Duitsland, en dat het overgrote deel vooral door Vlaamse bedrijven gebeurt, heeft Vlaanderen belangen in verschillende sectoren. Daarnaast bieden deze onderhandelingen de mogelijkheid de oude BLEU-BIT tekst te vervangen door een investeringsbeschermingsakkoord van de nieuwe generatie.

ii. Latijns-Amerika en de Caraïben

Latijns-Amerika en de Caraïben: oude vrienden en strategische partners. Latijns-Amerika en de landen die in de Caraïben liggen, zijn strategische partners van Europa. De recent gevestigde politieke stabiliteit alsook de economische hervormingen die in deze landen zijn doorgevoerd, heeft deze regio toegelaten zich te integreren in de mondiale waardenketens. Vele van deze landen zijn ook belangrijke leveranciers van Vlaanderen en/of spelen een belangrijke rol in de onderhandelingen op pluri- en multilateraal niveau.

1. CARAÏBEN

Het handels- en ontwikkelingspartnerschap tussen de EU en het Caribisch gebied gaat meer dan 30 jaar terug. In oktober 2008 hebben de EU en heel wat Caraïbische landen het *Cariforum-EU Economic Partnership*.²⁸

Het doel van de overeenkomst is om handel en investeringen tussen de twee regio's te vergemakkelijken en bij te dragen tot economische groei en jobcreatie in het Caraïbische gebied. Daarom zorgt de overeenkomst ook voor aanzienlijk luik hulp voor handel (*Aid for Trade*) vanwege de EU.

2. CHILI

Modernisering van het bestaande handelsakkoord. Het bestaande vrijhandelsakkoord tussen de EU en Chili, dat in werking is getreden begin 2003 heeft tot een aanzienlijke toename van de handel in goederen en diensten geleid tussen de EU en Chili. Een Associatiecomité en verschillende speciale comités werden opgericht in het kader van dit akkoord. Eenmaal per jaar wordt er vergaderd om bilaterale handelsperikelen te bespreken en verdere mogelijkheden te onderzoeken om handel en investeringen tussen de EU en Chili aan te wakkeren.

²⁸ In oktober 2008 tekenden Antigua en Barbuda, de Bahama's, Barbados, Belize, Dominica, Grenada, Guyana, Jamaica, Saint Lucia, Saint Vincent en de Grenadines, Saint Kitts en Nevis, Suriname, Trinidad, Tobago, en de Dominicaanse Republiek het akkoord. In december 2009 tekende ook Haïti, maar in afwachting van ratificatie is het akkoord nog niet ten uitvoer gelegd in dit land. Het betreft één van de vele Europese Economische Partnerschapsakkoorden (EPA) die de EU met voormalige kolonies uit Afrika, het Caraïbisch gebied en het gebied rond de Grote Oceaan heeft gesloten.

Landbouw is een belangrijk onderwerp. De associatieovereenkomst EU-Chili, zoals het akkoord wordt genoemd, bepaalt dat beide partijen de handel in agrarische producten en diensten verder zullen liberaliseren in de toekomst. Ook de bescherming van geografische aanduidingen zal een belangrijk onderdeel van de verdiepingsgesprekken zijn.

Vlaanderen steunt onderhandelingen met Chili. Gelijkaardig aan Mexico, heeft Chili een zeer breed scala aan vrijhandelsovereenkomsten gesloten en het is bovendien ook een partij bij het TPP. Het land is een belangrijke bondgenoot van de EU voor de verdere liberalisering van de handel. Daarom dat moderniseringsgesprekken zeker kunnen gesteund worden vanuit Vlaanderen.

3. MERCOSUR

Handel met een belangrijk regionaal blok. Deze onderhandelingen, over een handelsovereenkomst met MERCOSUR, opgericht in 1991 tussen Argentinië, Brazilië, Paraguay, Uruguay en sinds 2012 ook Venezuela en Bolivia, worden door Vlaanderen als een prioriteit beschouwd en lopen al sinds 2010 in het ruimere kader van een associatieovereenkomst met de regio. Naast een belangrijk politiek luik, is het doel een alomvattende handelsovereenkomst te onderhandelen, die niet alleen de handel in industriële en agrarische producten bevordert, maar ook de handel in diensten. Onderwerpen zoals overheidsopdrachten, intellectuele eigendom, douanesamenwerking, handelsfacilitering en de bestrijding van technische handelsbelemmeringen maken eveneens deel uit van deze besprekingen. Het meest gevoelige onderwerp van deze onderhandelingen is het landbouwdossier. Vlaanderen heeft specifieke defensieve landbouwbelangen geïdentificeerd en zal hier blijven over waken.

4. COLOMBIA-PERU (en ECUADOR)

Vlaanderen klaar voor meer vrijhandel. Het handelsakkoord tussen de EU en Colombia en Peru, waartoe in een latere fase Ecuador is toegetreden, werd afgerond medio 2012 en werd goedgekeurd door het Vlaams Parlement in 2015. Ecuador moet nog wel zijn goedkeuring krijgen. Niet alle gewestparlementen hebben het akkoord al goedgekeurd. Dit dient nog te gebeuren.

Inhoudelijk sterk akkoord. Het akkoord beoogt de afschaffing van hoge tarieven, het elimineren van technische handelsbelemmeringen, het liberaliseren van de dienstenmarkten, het beschermen van waardevolle geografische aanduidingen uit de EU en het openstellen van de markten voor overheidsopdrachten. Tevens worden er verbintenissen opgenomen met betrekking tot de handhaving van arbeids- en milieustandaarden. De regels die in het akkoord vervat liggen gaan verder dan de regels die op multilateraal niveau zijn aangegaan, in het bijzonder inzake intellectuele eigendom, duurzame ontwikkeling, mededinging, technische, sanitaire en fytosanitaire maatregelen. Er is bovendien ook een afdwingbare regel tot eerbiediging van de mensenrechten in het akkoord opgenomen.

Wachten op anderen. Vlaanderen heeft dit akkoord goedgekeurd en hoopt op snelle goedkeuring in alle parlementen zodat het akkoord ook snel zijn uitwerking heeft op het niveau van de lidstaten. Zolang het akkoord niet volledig geratificeerd is, is het akkoord enkel voorlopig van toepassing voor wat de bevoegdheden van de Europese Unie betreft.

5. CUBA

Recente dooi in VSA-Cuba-relaties brengt opportuniteiten met zich mee. De recente toenadering tussen Cuba en de VSA, is misschien pril, maar wel een ideaal moment om met meer vertrouwen te kijken naar Cuba als belangrijke handelspartner. Dat is het land al lange tijd, maar de toenadering met de VSA – en het nakende einde aan het quasi-isolement – zou kunnen bijdragen tot bijkomende opportuniteiten voor Vlaamse bedrijven. De zending van minister-president Bourgeois in april 2016 bevestigt dit. Een belangrijke rem op de Vlaamse uitvoer is de nog steeds beperkte beschikbaarheid van kredietverzekeringen.

6. PANAMA

Opportuniteiten in een regionale hub en oplossen van investeringsgeschillen. De Europese Unie plant niet onmiddellijk onderhandelingen aan te knopen met Panama. Nochtans is het land een echte hub voor Noord- en Latijns-Amerika alsook voor de handel van de West-Atlantische oceaan naar Azië en Oceanië. De recente uitbaggering en verbredingswerken aan het Panamakanaal, die in grote mate tot stand kwam dankzij Vlaamse bedrijven, toont het belang van sterk afdwingbare regels omtrent investeringen met het land aan. De BLEU heeft een BIT klaar met Panama, maar is nog niet goedgekeurd. Ook al wordt de modeltekst gewijzigd, is het van belang voor de Vlaamse bedrijven om werk te maken van de goedkeuring van de huidige tekst, zodat al gebruik kan gemaakt worden van die tekst in afwachting van een nieuwe tekst. Dit is enkel logisch en past in het Vlaamse beleid om een gunstig investeringsklimaat te bieden en de Vlaamse bedrijven te helpen in hun activiteiten in het buitenland.

iii. Sub-Sahara Afrika

Historische (economische) banden op een nieuwe leest geschoeid. De historische band die Europa, en Vlaanderen, met Afrika heeft opgebouwd, leidt ook tot nauwe economische banden. Verwijzend naar de Lomé-akkoorden en het Cotonou-akkoord hoeft het geen betoog dat de economische relaties lang, sterk en permanent zijn. Als gevolg van de uitspraken binnen het geschillenbeslechtsingsorgaan van de WTO, diende de handelsrelaties met Afrika aangepast te worden. Daarom heeft de EU in de afgelopen jaren Europese Partnerschapsakkoorden, afgekort EPA's, onderhandeld met de verschillende regionale blokken binnen het Afrikaanse continent. Deze EPA's moeten nu getekend en/of geratificeerd worden.

Tenuitvoerlegging voor 1 oktober 2016. Cruciaal is dat de voorlopige tenuitvoerlegging kan gebeuren voor 1 oktober 2016 omdat bepaalde Afrikaanse landen, die niet langer tot de minst ontwikkelde landen worden gerekend, anders hun speciale en gedifferentieerde toegang tot de Europese markt verliezen. Dit zou een zware economische kater betekenen voor deze landen en past niet in het ontwikkelingsbeleid dat Vlaanderen, België en Europa erop nahouden. Daarnaast moet ook vastgesteld worden dat Vlaamse bedrijven steeds meer investeren in het continent. Vlaanderen heeft er belang bij dat de EPA's in deze regio zeer snel in werking treden.

iv. Azië

Azië van belang voor de inschakeling van Vlaanderen op de mondiale waardenketens. De Aziatische landen zijn van cruciaal economisch belang voor Vlaanderen en Europa. Het continent vertegenwoordigt meer dan een derde van de wereldbevolking en de middenklasse groeit er snel. Het is mede door de opkomst van de Aziatische tijgers dat de mondiale waardenketens zo belangrijk zijn geworden en die handelsrelaties zijn dan ook kostbaar om de economische stabiliteit in Europa te garanderen. In tegenstelling tot andere continenten is het noodzakelijk om elk land individueel aan te pakken. Een 'one-size-fits-all-benadering' is niet aangeraden.

1. JAPAN

Economische grootmachten vinden elkaar in de zoektocht naar groei. Op 25 maart 2013 zijn onderhandelingen opgestart tussen de EU en Japan omtrent het uitwerken van een vrijhandels- en investeringsakkoord. Gemeenschappelijke problemen gerelateerd aan de handel tussen deze twee economieën wil men op deze manier oplossen. Naast het klassieke verlagen van tarieven, wenst men ook een oplossing voor handelsbarrières achter de grenzen. Japan staat immers gekend voor haar bijzonder streng gereguleerde markt en dit vormt een wezenlijk probleem voor Europese bedrijven, vooral wat betreft producten in de agro-industrie en landbouw. Toegang tot de vierde grootste economie, na de EU, de VSA en China is van levensbelang voor vele Vlaamse bedrijven. Vlaanderen geeft daarom prioriteit aan deze onderhandelingen.

Vlaamse aandachtspunten in deze onderhandelingen. Vlaamse bedrijven worden vaak geconfronteerd met concrete markttoegangsproblemen. Japan is bereid om alle tarieflijnen te bespreken, maar dat zal Japan er niet van weerhouden om een aantal gevoelige (landbouw)producten uit te sluiten van de onderhandelingen. Inzake medische apparaten, farmaceutische producten, SPS en textiel, maar ook auto's en auto-onderdelen worden Vlaamse bedrijven vaak geconfronteerd met niet-tarifaire barrières. Een oud zeer in vele onderhandelingen, maar specifiek met Japan betreffen de oorsprongsregels, die van belang zijn in het bepalen wanneer een goed geacht wordt "Europees" of "Japans" te zijn. Vele producten worden immers vandaag geassembleerd met onderdelen die in talrijke andere landen zijn gemaakt. Afstemming over deze regels is dus van belang om zeker te zijn dat een goed onder de regels van het vrijhandelsakkoord kan worden verhandeld. Japan is ook een belangrijke dienstensector. Beide partijen kunnen winnen bij duidelijke regels rond handel in diensten, maar ook inzake arbeidsmobiliteit zijn er duidelijke regels te bepalen. De Europese Commissie zal ook aan Japan het *Investment Court System* voorleggen en vragen of Japan hier op termijn mee wil in stappen. Andere voor Vlaanderen belangrijke onderwerpen zijn intellectuele eigendomsrechten, concurrentie, e-commerce, reciprociteit en transparantie.

Het akkoord dient ook een strategisch belang. Japan is een van de onderhandelaars van TPP, dat op 5 oktober 2015, werd afgesloten. Dit akkoord zal een impact hebben op de concurrentiepositie van Vlaamse bedrijven. Daarnaast kan de combinatie van TPP-regels, gecombineerd met regels in EU-Japan bijdragen tot het moderniseren van de multilaterale regels op basis van waarden en normen die gedeeld worden door de EU en Japan samen.

Vlaanderen steunt de conclusie van een akkoord met Japan omdat het specifieke handelsbarrières kan wegwerken. Vlaanderen is een open economie die het moet hebben van goede toegang tot buitenlandse markten. Het EU-JP FTA geeft de mogelijkheid om de Japanse markt (opnieuw) toegankelijker te maken en biedt eveneens de mogelijkheid om andere handelsbarrières achter de grenzen weg te werken.

2. CHINA

Handel met de derde grootste economie. Relaties met China zijn elementair. Het land is de derde grootste economie van de wereld en wordt waarschijnlijk de tweede grootste op middellange termijn, na de EU als geheel genomen. Een bevolkingsaantal van om en bij 1,2 miljard, vertegenwoordigt het land op zichzelf meer dan een zesde van de wereldbevolking. Door de economische opgang is er ook een flink consumerende middenklasse ontstaan. Toch blijven de relaties met het land op een aantal vlakken niet evident. Na 15 jaar lidmaatschap van de WTO, stellen we vast dat nog bijzonder veel bedrijven linken hebben met de overheid of kunnen overleven dankzij subsidies van overheidswege. Tevens is een groot aantal geschillenbeslechtingprocedures voor het geschillenbeslechtingorgaan van de WTO vast te stellen.

Nood aan volwassen handelsrelatie. Bovenstaande situatieschets leidt ertoe dat op het economisch vlak moet gewerkt worden naar een goede en volwassen handelsrelatie met het land, waarbij zowel de EU als China berusten in het feit dat er meningsverschillen zijn die niet op een paar jaar opgelost worden. Er moet echter tegelijk over gewaakt worden dat de Europese interne markt niet krimpt ten gevolge oneerlijke Chinese concurrentie.

Investerings beschermen. Vlaanderen is daarom van oordeel dat het onderhandelen van een investeringsakkoord noodzakelijk is. Het dient aanbeveling, naar analogie met andere Aziatische akkoorden (zie infra) daarbij specifieke aandacht te schenken aan het respect voor arbeids- en milieunormen, consumentenbescherming alsook de gedegen bescherming van mensenrechten. Een dergelijk akkoord moet de EU er ook toe in staat stellen om de relaties met Hong Kong en Taiwan op termijn verder uit te bouwen. Noteer dat los van het investeringsakkoord vandaag al onderhandeld wordt met China in het kader van de multilaterale onderhandelingen, de plurilaterale ITA-, en EGA-onderhandelingen, de internationale werkgroep inzake exportkredieten en het algemeen politiek akkoord (GPA).

Twee zijden aan de medaille. Daarnaast is het de overtuiging van Vlaanderen dat ongeacht of China vanuit juridisch oogpunt al dan niet (automatisch) "recht heeft" op het status van markteconomie ten gevolge het vijftienjarig lidmaatschap van de WTO, de EU het aan haar economische actoren verplicht is om de handelsverdedigingsmechanismen te moderniseren en de toepassingsmethoden voor het opleggen van vrijwaringsmaatregelen dient aan te scherpen.

3. ASEAN

Aansluiten bij groei. De ASEAN-regio is een belangrijke regio omdat de groep verschillende belangrijke groeilanden verenigt. Toch zijn de landen zeer verschillend, wat noopt tot een individuele benadering. Deze manier van werken heeft zijn vruchten reeds afgeworpen.

Individuele benadering. De onderhandelingen met Singapore en Vietnam zijn afgerond en de wederzijdse interesse is voldoende groot om met Maleisië en Thailand verder te onderhandelen. Een mandaat voor onderhandelingen met de Filippijnen is eveneens rond en een voor onderhandelingen met Indonesië is in voorbereiding. Daarnaast lopen er ook onderhandelingen over een investeringsbeschermingsakkoord met Myanmar, dat op middellange termijn van groot belang kan zijn gezien de geografische ligging van het land tussen India en China. Tot slot dient opgemerkt dat het akkoord met Zuid-Korea het meest ambitieuze akkoord is dat de EU ooit heeft onderhandeld (abstractie makende van de afgeronde, maar nog niet in uitvoering zijnde akkoorden met Singapore of Canada).

4. INDIA

Grootste groeiland ter wereld. India is een belangrijke partner in de multilaterale en plurilaterale onderhandelingen, is een belangrijk groeiland met een groeiende en flink consumerende middenklasse. Bovendien is het, in tegenstelling tot China, ook een zeer belangrijke speler inzake de handel in diensten. India vertegenwoordigt bovendien een zesde van de wereldbevolking.

Vlaanderen steunt ambitieuze handelsrelatie met India. Onderhandelingen over een vrijhandelsakkoord met India lopen al een hele tijd, maar met weinig vooruitgang. Dit is te betreuren, want Vlaanderen merkt op dat belangrijke bilaterale handelsproblemen enkel via deze onderhandelingen kunnen worden opgelost.

India ontbindt investeringsakkoorden. Het land ontbond op unilaterale wijze zijn investeringsakkoorden met de Europese Unie. De BLEU-BIT heeft (gelukkig) een uitdooftermijn van twintig jaar, wat Vlaamse bedrijven nog een twee decennia respijt geeft, maar het zou beter zijn dat de EU hier met India over het ICS spreekt.

Tarifaire en niet-tarifaire handelsbelemmeringen. Daarnaast stellen we talrijke niet-tarifaire handelsbelemmeringen vast en een zeer zwaar bureaucratisch apparaat. Samenwerking tussen de douanes, aannemen van goede prijktijken en het wegwerken van overbodige administratieve procedures kunnen de handel wezenlijk verbeteren. Ook inzake de diamant, Vlaanderens belangrijkste handelsproduct naar en van India, is onderhevig aan tarieven die niet in lijn zijn met de regels van de Wereldhandelsorganisatie. Ook hier kan een bilateraal akkoord waarschijnlijk een uitweg bieden.

5. IRAN

Post-sanctietijdperk opent opportuniteiten. De opheffing van (een aanzienlijk deel) van de sancties tegen Iran, betekent de mogelijkheid om, na decennia van isolement, voorzichtig de handelsrelaties met het land te versterken. Gelijkaardig aan de problemen met Cuba, zijn exportkredietverzekeringen en banktransacties geen sinecure, maar het is duidelijk dat de Vlaamse handelspolitiek gunstig staat tegenover elk initiatief dat kan bijdragen tot de verdere normalisatie van de handelsrelaties met Iran. Daarnaast went Vlaanderen ook in te zetten op nauwere samenwerking inzake het respect voor de mensenrechten. Dit kan bijvoorbeeld via een algemeen samenwerkingsakkoord. In dit opzicht lijkt ook hier een normalere handelsrelatie te kunnen fungeren als een hefboom om ook op andere vlakken nauwer samen te werken.

v. Australië en Nieuw-Zeeland

Strategische partners met goede Aziatische connecties. Australië en Nieuw-Zeeland liggen in het zuidelijk halfrond op meer dan een dag vliegen van Brussel. Desalniettemin delen beide landen waarden en normen met Europa. Het zijn in dit opzicht strategische partners in verschillende vrijhandelsonderhandelingen. Daarnaast zijn de twee steeds beter geïntegreerd in de regionale en mondiale economie, onder meer dankzij de deelname aan akkoorden zoals het TPP²⁹, maar ook dankzij de vooraanstaande economische banden met Zuidoost-Azië. Vlaanderen drijft handel met beide landen en kan daarom zijn steun verlenen aan nauwere handelsrelaties op basis van vrijhandels- en investeringsakkoorden van de nieuwe generatie.

vi. Het Verenigd Koninkrijk en het Europese nabuurschap

Handel als middel voor stabiliteit. Dat handel vandaag in een groot globaal kader dient geschetst te worden, blijkt uit deze nota. Toch mag deze niet voorbijgaan aan het belang van de naburige landen rond de Europese Unie. De handel met deze landen is vaak nog belangrijker omdat ze geostrategisch van belang kunnen zijn, maar ook kunnen bijdragen tot de economische en zelfs politieke stabiliteit van Europa. Laat daar op 22 juni 2016 nog een oude nieuwe buur bijgekomen zijn: het Verenigd Koninkrijk.

²⁹ Het Trans-Pacific Partnership: is een voorgesteld vrijhandelsverdrag dat onderhandeld werd tussen Australië, Brunei, Canada, Chili, Japan, Maleisië, Mexico, Nieuw-Zeeland, Peru, Singapore, de Verenigde Staten, en Vietnam en dat momenteel nog in de ratificatieprocedure zit.

1. VERENIGD KONINKRIJK

Op 23 juni 2016 hield het Verenigd Koninkrijk (hierna VK) een referendum over de vraag of het VK moet "blijven in" of "vertrekken uit" de Europese Unie. De resultaten werden op 24 juni 2016 gepubliceerd. 48,1% van de uitgebrachte stemmen was voorstander om bij de EU te blijven en 51,9% koos ervoor om de EU te verlaten. Dit resultaat zal complexe en langdurige onderhandelingen tussen de Britse regering en de 27 EU-lidstaten met zich meebrengen. Ook vanuit een handelsperspectief, zal de volledige impact van Brexit op de Britse en Europese economie, met hun gezamenlijke bilaterale, plurilaterale, regionale en multilaterale handelsbetrekkingen pas na maanden, zo niet jaren, duidelijk worden.

De nieuwe regering zal zeer waarschijnlijk artikel 50 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (hierna VEU) invoeren. Vervolgens zal de EU onderhandelingen aangaan met de Britten. Het onderhandelingsresultaat zal de toekomstige betrekkingen tussen de EU en het VK vastleggen. Een dergelijke overeenkomst kan slechts worden aangenomen wanneer de Raad van de EU met een gekwalificeerde meerderheid van stemmen (in het geval de overeenkomst "EU-only" is) akkoord gaat en na goedkeuring van het Europees Parlement.

Tijdens deze onderhandelingsperiode blijft het VK een volwaardig lid van de EU en blijft het wettelijk kader van de EU – en de rechten en plichten die hieraan verbonden zijn – van kracht. De 36 handelsovereenkomsten buiten het WTO-kader, waarvan de EU partij is, blijven van toepassing op het VK. Als beide partijen er niet in slagen om na twee jaar na het invoeren van het artikel 50 VEU tot een overeenkomst te komen, zal het VK toch de EU verlaten zonder akkoord, tenzij de Raad van de EU, in overleg met het VK, unaniem besluit om de onderhandelingsperiode te verlengen.

Zodra artikel 50 VEU formeel geactiveerd is, moet het VK zijn handelsbetrekkingen met de EU onderhandelen. Er zijn minstens **vier mogelijke scenario's** met diverse integratieniveaus.

- (1) In de eerste plaats zou het VK lid van **de Europese Vrijhandelsassociatie** (hierna, EFTA) kunnen worden, zoals IJsland, Liechtenstein, Noorwegen en Zwitserland. Volgens die regeling, zouden de Britse goederen een tariefvrije toegang tot de EU krijgen en vice-versa. Het akkoord betreffende de **Europese Economische Ruimte** (hierna, EER), dat Zwitserland uitsluit, laat de verdragsluitende partijen toe te profiteren van de vier vrijheden (d.i. het vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal), de oprichting van een gemeenschappelijke concurrentiemechanisme, en van horizontale bepalingen gelieerd aan de vier vrijheden (bv, sociaal beleid, milieu en consumentenbescherming). De EER gaat echter niet zo ver en heeft bijvoorbeeld geen betrekking op de douane-unie, het gemeenschappelijke handels en investeringsbeleid en (met uitzondering van een aantal bepalingen) het gemeenschappelijk landbouw- en visserijbeleid. De jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie blijft evenwel van toepassing in de gebieden die onder de EER vallen. Als het VK zou besluiten om niet te worden onderworpen aan de EER, kan het de Zwitsers volgen door een resem verschillende overeenkomsten te sluiten, waaronder bijvoorbeeld een vrijhandelsakkoord. Een variatie hierop zou een EER+ kunnen zijn waarbij naast handel en economie ook nog wordt samengewerkt op andere vlakken.
- (2) Als tweede optie kan het VK kiezen voor een **douane-unie** voor handel in goederen, zoals het geval is tussen de EU en Turkije waarbij de externe tarieven van het VK zouden gelijk zijn aan de geldende EU-tarieven. (zie infra)
- (3) Ten derde, zouden de Britten **een uitgebreid vrijhandelsakkoord** met de EU kunnen onderhandelen dat zowel de handel in goederen als diensten omvat en in een bescherming van investeringen voorziet.
- (4) Tot slot zou de handel tussen het VK en de EU enkel door **de geldende WTO-regels** worden bepaald. In dit geval zouden enkel GATT en GATS de handel in goederen en diensten regelen. Er zou geen gemeenschappelijk buitentarief gelden en er zou ook geen preferentiële toegang tot de interne markt zijn, tenzij hierover een aparte vrijhandelsovereenkomst tussen het VK en de EU gesloten wordt.

De relatie na de scheiding is niet enkel van belang tussen de EU en het VK. Het zal ook (nare) gevolgen hebben binnen het kader van de WTO. De bovenvermelde eerste en tweede opties zijn de te verkiezen uitkomsten. In de derde en vierde optie zijn de gevolgen binnen het kader van de WTO aanzienlijk en niet enkel voor het VK.

Het VK geniet, als een EU-lidstaat, mee van de baten van de gesloten vrijhandelsakkoorden (Zuid-Korea) en de nog niet in voege getreden akkoorden (Vietnam, Canada en Singapore). Deze vrijhandelsakkoorden regelen (1) algemene kwesties (bijvoorbeeld algemene bepalingen tot invoering van een vrijhandelszone, beslechting van geschillen, douane, handelsverdediging, markttoegang voor goederen en diensten, investeringen, overheidsopdrachten) en (2) sectorspecifieke kwesties (zoals telecommunicatie, intellectuele eigendom, landbouw, technische handelsbelemmeringen en sanitaire en fyto-sanitaire maatregelen, financiële diensten, betalingen en kapitaalverkeer).

De Brexit zou het VK ertoe kunnen verplichten alle vrijhandelsakkoorden te heronderhandelen omdat het niet langer lid is van de EU. Dit geldt ook voor toekomstige vrijhandelsakkoorden, zoals bijvoorbeeld TTIP. Alternatief zou het VK over zijn lidmaatschap kunnen onderhandelen als een derde partij bij de vrijhandelsovereenkomsten tussen de EU en derde landen op voorwaarde dat alle partijen bij die FTA's akkoord zijn dat zo iets kan. In artikel 15.5 van het EU-KR FTA staat dat de partijen kunnen overeenkomen het akkoord te wijzigen. Indien dit niet kan, zal het VK zelf afzonderlijke bilaterale vrijhandelsakkoorden met derde landen moeten onderhandelen. Er zich rekenschap van gevend dat zelfs voor de EU een akkoord onderhandelen soms jaren in beslag neemt, zou deze piste belangrijke gevolgen kunnen hebben voor de Britse (en dus ook de Vlaamse) economie.

Vlaanderen wenst een pragmatische en 'zachte' Brexit. Voorkeur wordt gegeven aan een degelijke en sterke handelsrelatie die bij voorkeur snel gedefinieerd wordt. Er moet zekerheid gegeven worden aan Vlaamse en Britse investeerders. Toch is snelheid ondergeschikt aan de kwaliteit van het akkoord. De nieuwe relatie kan geen betere relatie zijn dan de relatie met de leden van de Europese Unie.

2. TURKIJE

Oude partner. Turkije is kandidaat-lid van de Europese Unie sinds 1999. Toch werd er reeds in 1995 een overeenkomst gesloten die een douane-unie tussen de EU en Turkije in het leven riep. Deze douane-unie heeft betrekking op alle industriële goederen, maar gaat niet in op landbouw (met uitzondering van verwerkte landbouwproducten), diensten of overheidsopdrachten. Naast de toepassing van een gemeenschappelijk extern tarief voor de gevatte producten, is er in het akkoord bepaald dat Turkije haar regelgeving in een aantal essentiële gebieden van de interne markt dient aan te passen aan het '*acquis communautaire*'.

Verdieping van de douane-unie. Naar aanleiding van het voorstel van de Europese Commissie over de uitbreiding en verdieping van de douane-unie, in november 1996, heeft de Raad ingestemd met onderhandelingen over richtsnoeren voor de liberalisering van diensten en overheidsopdrachten tussen de EU en Turkije. De onderhandelingen werden echter opgeschort in 2002. Omdat Europa verregaande bilaterale vrijhandelsakkoorden sluit, die ook zijn effect hebben op de douane-unie, is er volgens Turkije ook nood aan een modernisering van de douane-unie. In het licht van de recente politieke evoluties en toegenomen spanningen is het echter de vraag of dit dossier nog voortgang zal kennen.

3. NOORD-AFRIKA

Steun aan zij die waarden delen. Wat de relaties met Noord-Afrika betreft, is het noodzakelijk om de landen individueel te benaderen. De politieke stabiliteit in de verschillende landen, alsook de evoluties inzake veiligheid, bescherming van mensenrechten en de samenwerking inzake migratie nopen de EU tot een gediversifieerde aanpak. Gezien de specifieke belangen alsook de politieke signalen die Vlaanderen wenst te geven, bijvoorbeeld om Tunesië ook economisch te ondersteunen nadat het de grondwet heeft gewijzigd en de democratie heeft hersteld in de nadagen van de Arabische lente, kan steun uitgesproken worden voor nauwere economische en handelsrelaties naast de nood met alle andere landen in die regio intenser samen te werken.

Het Europees-mediterrane partnerschap. Turkije, tevens lid van het Europees-Mediterrane partnerschap (Euromed) zal, net zoals de EU, vrijhandelsakkoorden moeten sluiten met alle andere mediterrane partners, met het doel een Euro-mediterrane vrijhandelszone op te richten. De Arabische lente heeft deze doelstelling echter niet vereenvoudigd. Desalniettemin blijft Euromed een essentieel onderdeel van het streven naar meer economische integratie in het Middellandse Zeegebied als een hefboom voor stabiliteit aan de Zuid-Europese grenzen.

4. RUSLAND

Handel als instrument in geopolitiek. De economische relaties met Rusland zijn ontegensprekelijk vervlochten met de politieke en strategische relaties. De Europese afhankelijkheid van Russische fossiele brandstoffen en andere mineralen is aanzienlijk en omgekeerd zijn de Europese investeringen bepalend voor de gezondheid van de Russische economie. Rusland is echter ook een belangrijke geopolitieke speler en daarom een vooraanstaand buurland van de Unie. De recente spanningen maken handel soms moeilijk, in het bijzonder in bepaalde sectoren zoals de landbouw, sinds het land tegensancties trof nadat de EU sancties afkondigde na de illegale bezetting van het Oekraïens grondgebied in de Krim. Die spanningen nopen Vlaanderen ertoe, met steun van de EU, nieuwe markten aan te boren voor landbouwgoederen.

5. OOSTELIJK EUROPA EN DE KAUKASUS

Handel met WTO-leden aan de oostgrens van de Europese Unie, maar Moskou is argwanend. De diepe en uitgebreide vrijhandelsakkoorden, afgekort DCFTA, met landen als Oekraïne, Moldavië, Georgië alsook de initiële intenties om DCFTA's met Azerbeidzjan en Armenië te sluiten, worden door Moskou gepercipieerd als een poging van de Europese Unie om de invloed uit te breiden naar landen die Rusland als uniek-Russische invloedzone percipieert. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat het land recent de Euraziatische Unie oprichtte in een poging de invloedssfeer te versterken via nauwere economische banden en het installeren van een douane-unie tussen de leden van deze unie. De effecten van deze unie zijn reeds voelbaar aangezien het opnieuw verhogen van douaneta-rieven in die landen, die lid zijn van de WTO, volgens de multilaterale handelsregels tot compensatie verplicht.

Vlaanderen wenst stabiliteit en vrije handel. Vlaanderen ziet enkel voordeel in stabiliteit aan de oostelijke grenzen van de EU en in de Kaukasus, maar steunt de Europese Unie in het verder afwerken en afsluiten van de DCFTA's omdat deze akkoorden eveneens bijdragen tot betere, gelijke en eerlijke handelsregels en perspectief bieden op een stabielere buitengrens aan het Oosten van de EU.